

**O. Vandeputte
Gera J.**

**A németalföldi nyelv
Húsz millió holland és flamand nyelve**

**Fordította:
Gera Judit**

ISBN 90-70831-90-2

A flamand-holland Stichting Ons Erfdeel vzw Alapítvány kiadása

TARTALOM

A németalföldi nyelv

Németalföld és Hollandia

Holland tartomány

Flandria

Hollandia és Flandria

A németalföldi és a német nyelv

A régi németalföldi nyelv: a diets

A flamand nyelv

Alnémet és németalföldi

Délről Észak felé

A németalföldi irodalmi nyelv kialakulása

Holland tartomány nyelve: a holland nyelv

A déli területek a szétválás után: 17-18. század

A németalföldi nyelv a Németalföldi Királyság (1815-1830) idején

A Flamand Mozgalom Belgiumban

Közeledés Hollandia és Flandria között

A németalföldi nyelv néhány jellegzetessége

Kiejtés

Helyesírás

Alaktan és mondattan

Szókincs

A németalföldi nyelvjárások

1. A délkeleti vagy limburgi nyelvjárások

2. A déli középső csoport illetve a keleti-flamand és brabanti nyelvjárások

3. Az északkeleti csoport illetve szász nyelvjárások

4. Az északi középső és északnyugati csoport illetve holland dialektusok

5. A délnyugati csoport illetve nyugati-flamand és zeelandi nyelvjárások

6. A fríz nyelvjárások

A németalföldi nyelv hatása más nyelvekre

A németalföldi nyelv oktatása idegen ajkúak számára

Bibliográfia

1. Országismeret

2. A németalföldi nyelvről szóló munkák

3. Szótárak

4. Nyelvtanok

5. Nyelvkönyvek és egyéb tananyagok

6. Folyóiratok és egyéb periodikák

7. A németalföldi irodalomról szóló munkák

8. Németalföldi művek magyar fordításban 1975 után

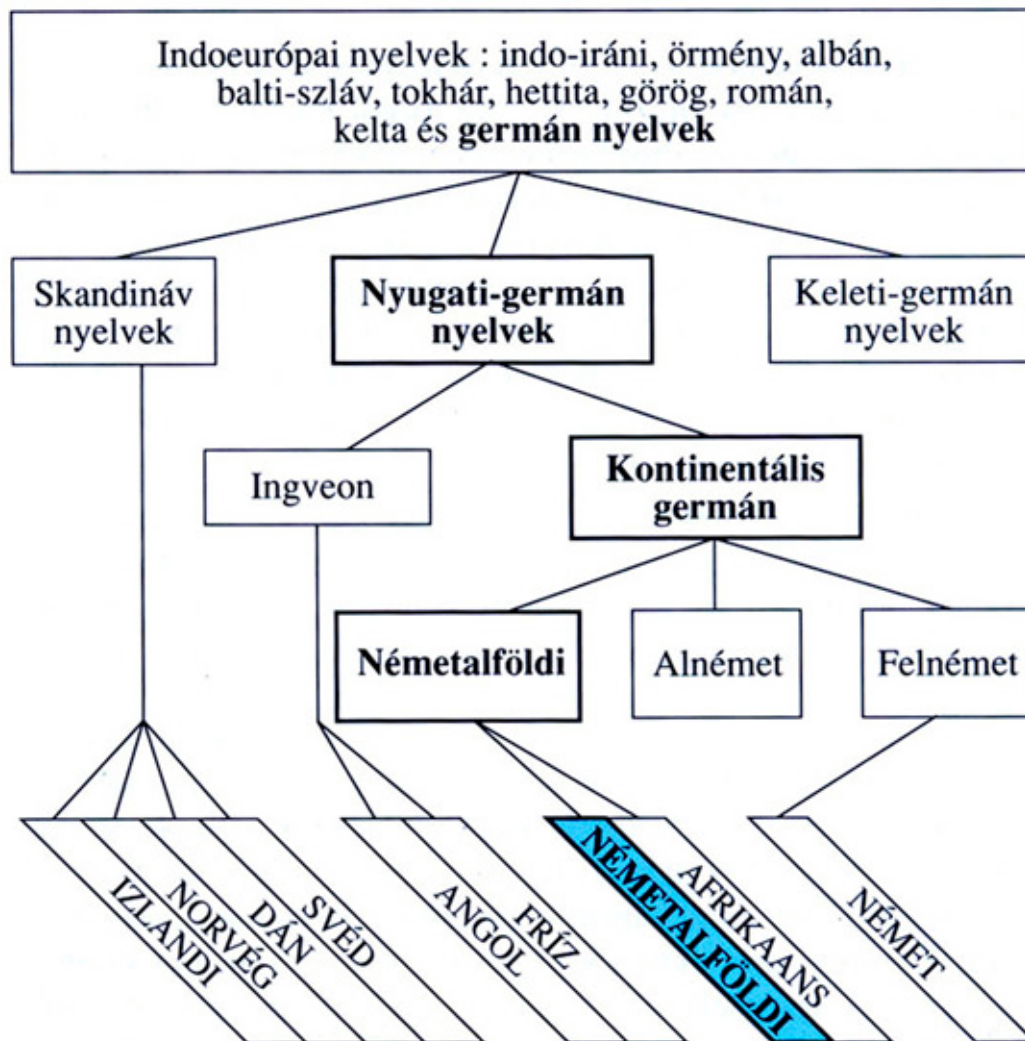
9. Intézmények

A németalföldi nyelv

A legtöbb ember ösztönösen összekapcsolja egy-egy nyelv elnevezését egy-egy országgal. Az angol nyelv Angliához, a francia Franciaországhoz, a portugál Portugáliához tartozik. Ez gyakran okoz félreértést, mert a nyelvek és az államok nem mindig fedik egymást. Franciaországban nem kizárólag franciául beszélnek és a francia nyelv nem kizárólag Franciaország nyelve, hanem például Vallóniáé is, mely Belgium déli részén helyezkedik el. Portugálul beszélnek még Brazíliában is. Néha semmilyen kapcsolat nincs nyelv és állam között: svájci, belga, jugoszláv nyelv nem létezik.

Európa nyelvi térképe, ha alaposabban szemügyre vesszük, még más tekintetben is bonyolultabb, mint sokan gondolnák. Vannak, akik tisztában vannak vele, hogy Svájcban és Belgiumban franciául beszélnek. Ez igaz, de mindkét országban a kisebbség nyelve a francia. A lakosság többsége Svájcban németül, Belgiumban németalföldi nyelven beszél. Különben mit jelentenek az olyan kifejezések mint „többség” és „kisebbség” európai kontextusban? Valójában nem is létezik többségi nyelv Európában. Egyetlen nyelv sincs, amelyet az európaiak több mint tizenöt százaléka beszélne anyanyelvként. Európai perspektívából tekintve tehát kizárólag kisebbségi nyelvek léteznek. Ha pedig az egyes államokat vesszük, láthatjuk, hogy az egyik állam kisebbségi nyelve (a francia Belgiumban) egy másik állam többségi nyelve lehet (a francia Franciaországban.) Az európai nyelvi helyzetet tekintve mindig számolni kell azzal, hogy az államhatárok ritkán esnek egybe a nyelvi határokkal.

Az a kérdés, hogy hol beszélnek a németalföldi nyelvet, szintén problémákat vet fel. E problémák nemcsak arra vonatkoznak, hogy melyik területen beszélnek ezt a nyelvet, hanem a terület elnevezésére is. Angolul létezik például a németalföldi nyelv megnevezésére a „Dutch” de olykor a „Netherlandic” vagy a „Netherlandish” szó is. (Másképp Flandria, Belgium északi részének köznyelvét néha „Flemish”-nek hívják, noha a köznyelv Flandriában ugyanaz, mint Hollandiában. A magyarban szintén nem tisztázott, mikor kell „holland” „flamand” vagy „németalföldi” nyelvről beszélni. Mivel a Hollandiában és Flandriában beszélt nyelv alapvetően azonos, ezért ebben a könyvben a pontosság kedvéért e két terület nyelvét németalföldi nyelvnek nevezzük, annak ellenére, hogy Magyarországon csak „holland” nyelvként emlegetik. Ez a szóhasználat azonban gyakran ahhoz a félreértéshez vezet, hogy a flamand nyelv gyökeresen különbözik a hollandtól.) Még magában a németalföldi nyelvben is különböző elnevezéseket használnak egyidejűleg, sokszor jelentésbeli különbségre való tekintet nélkül: „Nederlands”, „Hollands” és „Vlaams”. Mielőtt a nyelv elnevezésével foglalkoznánk, szükséges, hogy mindenekelőtt tisztázzuk, mit jelentenek a különböző földrajzi nevek.

A germán nyelvek az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartoznak. Időszámításunk előtt több évszázaddal alakultak ki a germán nyelvek sajátosságai.

A germán nyelvcsoporthoz belül időszámításunk után 400 előtt újabb differenciálódás következett be. Három nagy alcsoport jött létre: a skandináv vagy északi germán, a nyugati-germán és a keleti-germán nyelvek.

A nyugati-germán csoporton belül megkülönböztethető egyfelől az ingveon, másfelől a kontinentális germán: ez utóbbiból alakult ki a németalföldi, a mai alnémet és a német nyelv.

Németalföld és Hollandia

Történelmileg „Németalföld” az a terület, mely a Schelde, a Maas és a Rajna folyók torkolatánál helyezkedik el, és amelyet először a 14-15-ik században a burgund hercegek alakítottak egységes állammá. A „Németalföldi Királyság” („Koninkrijk der Nederlanden”) elnevezés az 1815-től 1830-ig fennálló államot jelölte, I. Vilmos király uralkodása alatt, mely Belgiumból, Hollandiából és Luxemburg Nagyhercegségéből állt. *Jelenleg* a „Németalföldi Királyság” elnevezés mellett gyakrabban használják a „Nederland” nevet, mely a mai államot jelöli, Amszterdam fővárossal. Németalföldi nyelven „Nederland” tehát az ország szokásos elnevezése, magyarban csak Hollandiaként emlegetjük.

Holland tartomány

A mindennapos nyelvhasználatban (a hivatalos dokumentumokban azonban soha) a „Németalföldi Királyságot” vagy, amit a hollandok és flamandok „Nederland”-nak neveznek, gyakran Hollandiaként emlegetik, még a külföldiek is. „Hollandia” valójában azonban csak annak a jelenleg Észak- és Dél-Hollandra osztott tartománynak a neve, mely a Spanyolország elleni felkelés után, a 16-ik században a fiatal Egyesült Tartományok („Republiek der Verenigde Nederlanden”) gazdasági és kulturális központja volt. Ha azt, amit a hollandok országuk elnevezéseként Nederlandként emlegetnek, mi a „Hollandia” névvel illetjük, akkor az egész országot nevezzük meg annak egy része alapján, akárcsak Nagy-Britannia esetében, melyet gyakran csak Angliának hívunk.

Flandria

A „Flandria” elnevezés is félreértésre ad okot. *Földrajzilag* a „Flandria” megnevezés a következő tartományokat jelöli: Kelet- és Nyugat-Flandria (Belgium), Francia-Flandria (Franciaország) és Zeelandi-Flandria (Hollandia). *Történelmileg* Flandria a francia király fennhatósága alá tartozó grófságot jelenti, mely a 10. században a franciaországi Somme folyóig terjedt.

Manapság Flandria Belgiumnak azt a részét jelöli, mely a németalföldi-francia nyelvhatártól északra helyezkedik el (lásd a hátsó borító térképét). Az 1963-as nyelvi törvények hivatalosan húzták meg ezt a nyelvi határt. A belga tartományok közül Nyugat- és Kelet-Flandria, Antwerpen és Limburg a németalföldi nyelvterületen helyezkednek el. Brabant jelenleg két autonóm tartományból áll: Flamand-Brabantból és Vallon-Brabantból.

Brüsszel, Belgium fővárosa különleges helyzetben van. Ez a város kétnyelvű sziget Brabant flamand (vagyis németalföldi) nyelvű részén. Az 1830-ban kivívott belga függetlenség után a francia nyelvű vallonok tízezrei kerültek vezető pozícióba Brüsszelben. A város így lassanként egészen elfranciásodott. A németalföldi nyelv Brüsszelben csak azóta hódít tért ismét, amióta az utóbbi években bekövetkezett változások eredményeképpen a gazdasági hatalom központja Flandriába helyeződött át.

Hollandia és Flandria

Hollandia és Flandria (Belgiumban) egész területének egyetlen irodalmi nyelve van, a németalföldi. Ezt a nyelvet több, mint húsz millió ember beszéli. Többnyire feledésbe merül az a tény, hogy a németalföldit többen beszélik, mint az összes skandináv nyelvet (svédet, dán, norvégot és izlandit) együttvéve.

A németalföldi és a német nyelv

A németalföldi nyelv a germán nyelvcsaládhoz tartozik, akárcsak a német, az angol és a skandináv nyelvek. Akkor beszélünk nyelvcsaládról, ha történelmi rokonságról van szó. Az ilyen rokonság a nyelvek közötti rendszeres egybeesésekből derül ki, például a hangok vonatkozásában. Példaként a németalföldi, az angol és a német közötti rokonságot szemléltetjük:

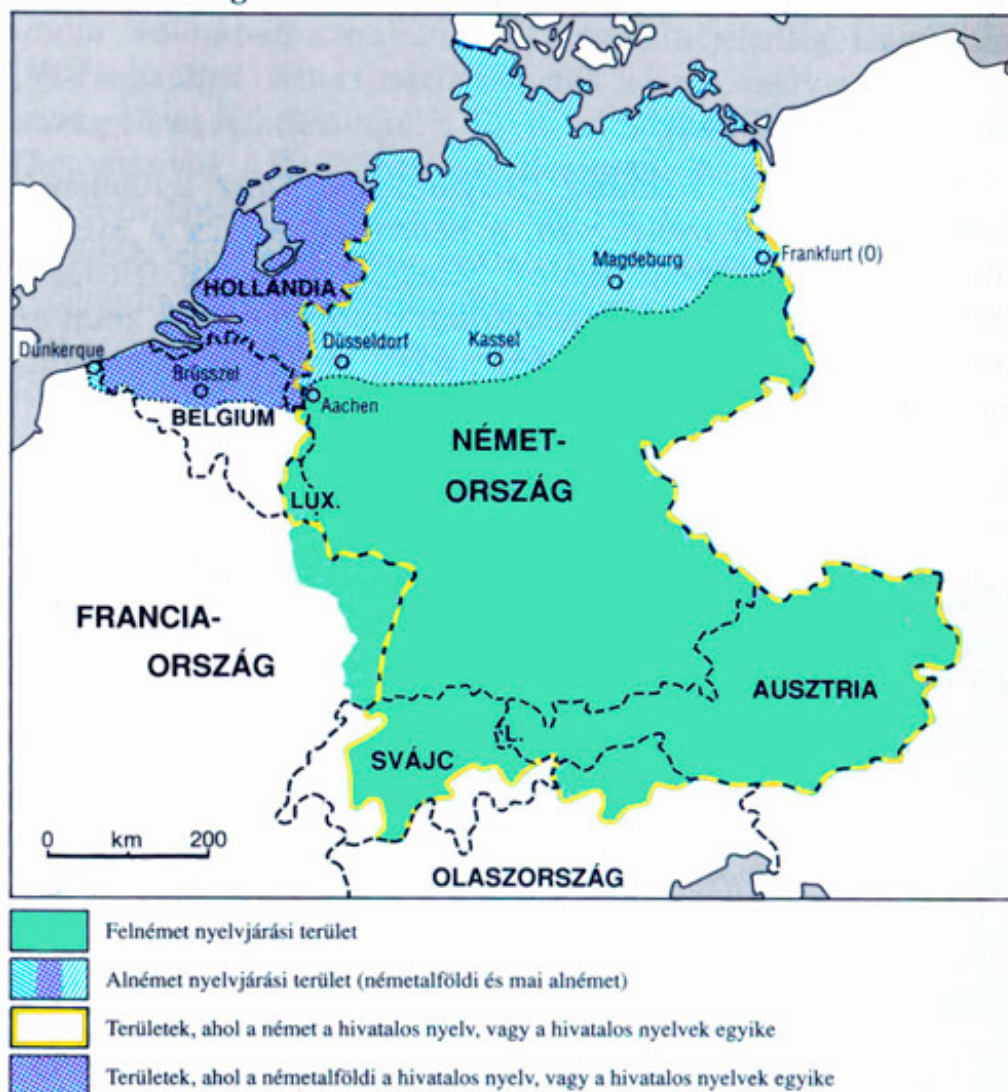
németalföldi: *appel* (alma) *aap* (majom) *twee* (kettő) *eten* (enni) *boek* (könyv)

Angol: *apple ape two eat book*;

Német: *Apfel Affe zwei essen Buch*

Az angolban és a németalföldiben a fenti példákban ugyanazokat a mássalhangzókat találjuk: *p*, *t* és *k*. Régen, amikor a német, az angol és a németalföldi még egyetlen nyelvjárást képeztek, ezekben a szavakban mindenütt *p*, *t* és *k* hangok voltak. A felnémet dialektusokban azonban megváltoznak ezek a mássalhangzók: a *p*, *pf* vagy *f*, a *t*, *ts* vagy *s* és a *k* *ch* lett (kiejtésben a spanyol „jerez” szó *j*, magyarban a „doh”, „potroh” *h* hangjához hasonlít). Ez az úgynevezett felnémet mássalhangzó eltolódás a német nyelvterület déli részén vette kezdetét, Észak-Itáliában, majd észak felé terjedt, egészen az Aachentól az Odera menti Frankfurtig terjedő vonalig.

A kontinentális germán dialektusok területe

A 8. század végére befejeződött ez a nyelvi változás. A modern német irodalmi nyelv a felnémet nyelvjárásokból alakult ki, tehát azokból a dialektusokból, melyek az Aachen és Odera menti Frankfurt vonaltól délre találhatók. A németalföldi nyelv azokból az ettől a vonaltól északra lévő dialektusokból alakult ki a nagy folyók deltájánál, amelyek nem estek a felnémet mássalhangzó eltolódás hatása alá. A németalföldi és a német nyelv tehát nemcsak földrajzi, hanem nyelvészeti szempontból is különbözik egymástól.

A régi németalföldi nyelv: a diets

Körülbelül 1500 előtt, abban a korszakban, amelyet középkornak nevezünk, a germán nyelvjárásokat a kontinensen, csakúgy, mint Angliában „theodiscus”-nak nevezik, ami annyit jelent, hogy „népi”, ellentétben a kultúrnyelvvél, a latinnal és az abból kialakult vallon illetve román nyelvjárásokkal és nyelvekkel, mint például a francia. A „theodiscus” szóból jöttek létre a „Diets” illetve „Duuts” szavak, továbbá az angol „Dutch”. A középnémetalföldi irodalom egyik mesterművének, a *Van den Vos Reynaerde* (Reynart, a róka) című állateposznak első soraiban az író arról beszél, hogy Reynaert kalandjai diets nyelven befejezetlenek maradtak, és ő éppen ezért a vallon könyvek alapján ezen a nyelven, diets nyelven fogja azokat elbeszélni:

*Mert a reynardi sok kaland
Diets nyelven csak töredék maradt...
Ezért a vallon könyveket bújta
De dietsül íródott a munka.*

A „Diets” több nyelvjárás gyűjtőneve. Ezeket a nyelvjárásokat, annak a korszaknak az analógiájára, amikor használatban voltak, vagyis a középkorban, középnémetalföldi dialektusoknak nevezzük. Ezekből a dialektusokból fejlődött ki lassan az az egységes nyelv, amelyet a helyi nyelvjárások mellett és helyett használtak. Annak az írónak, aki például Brugge-ben, Antwerpenben vagy Amszterdamban élt és arra törekedett, hogy lehetőleg minél több olvasó megértse azt, amit ír, szükségszerűen el kellett kerülnie azokat a szavakat és nyelvi formákat, amelyek túlságosan kötődtek a helyi nyelvhasználathoz. Olyanokkal kellett helyettesítenie azokat, amelyekről tudta, hogy közérthetőségük tovább terjed saját városánál vagy környezeténél. Magától értetődik, hogy az írónak tehát elsősorban azokra a sűrűn lakott központokban használatos nyelvjárásokra kellett figyelnie, mely központoknak jelentős politikai, gazdasági és kulturális presztízse volt.

Jacob van Maerlant (1225-1291 után).

*Reynaerd de Vos Hulst városában
(Zeelandi Flandria).*

A flamand nyelv

Ha egy nyelvjárás a köznyelv alapjává válik, az nem a nyelvi sajátosságain múlik. Az a folyamat, melynek során egy nyelvjárásból kialakul a köznyelv, gyakran annak a ténynek a következménye, hogy az illető nyelvjárást azok beszélik, akik a politikai és gazdasági hatalmat birtokolják vagy kulturális szempontból van meghatározó szerepük. A többi nyelvjárás ezt követően elveszti presztízsét és sokkal kevésbé játszik közre a köznyelv alakításában.

A 13. századtól kezdve a németalföldi területeken igen jelentős szerepet játszanak a flamand városok, elsősorban Brugge, Ieper és Gent. A flamand lovagregények, a *Van den Vos Reynaerde* című állateposz, a *Beatrijs* c. Mária-legenda és Jacob van Maerlant művei felvirágoztatják az irodalmat a flandriai grófság területén. Németalföldön a nyelvi modell ebben az időben a flandriai dialektus.

A Zwin folyó elhomokosodása után, melynek partján Damme, Brugge előkikötője terült el, valamint a nemzetközi politikai események következményeképpen, az Anglia és Franciaország között dúló Százéves Háború idején, a 14. században veszi kezdetét Brugge mint tengeri kikötő és kereskedelmi város visszafejlődése. A 14-15. század folyamán Flandria hegemoniáját a brabanti tartomány veszi át. Ez az időszak a burgundi nagyhercegek korszaka. Egyikük, Jó Fülöp szinte valamennyi németalföldi területet fennhatósága alá vonja. Először képeznek politikai egységet a németalföldi területek. 1430-ban Brabant is Jó Fülöp birtokába kerül. A brabanti városok élénk központokká fejlődnek: Antwerpenben történik a nyers angol gyapjú feldolgozása s a város lassanként átveszi Brugge-nek mint a németalföldi területek legfontosabb kikötőjének a szerepét.

1430-ban Brüsszelt kiáltják ki a herceg székvárosává, Mechelenben ülésezik a burgundi hercegek Nagy Tanácsa, Leuvenben pedig 1425-ben megalapítják az egyetemet. A misztikus Ruusbroec életműve, a világi és vallásos színdarabok, mint a *Mariken van Nieumeghen* (Nimvégai Márka, 1984) című mirakulumjáték és az *Elckerlijc* (Akárki, 1984) című moralitás a brabanti aranykor szellemét hordozzák. Az új gazdasági, politikai és kulturális helyzet eredményeképpen a kialakulóban lévő flamand köznyelvbe számos brabanti elem keveredett.

Alnémet és németalföldi

A Habsburg V. Károly császár a 16. század első felében - a középkor ekkorra már véget ér - egyesíti a 17 németalföldi tartományt. A terület magában foglalta a jelenlegi Belgiumot (Liège nélkül), Hollandiát, Luxemburg Nagyhercegséget és Franciaország északi területének nagy részét. V. Károly császár felbonthatatlan egységnek nyilvánította ezt az államszövetséget, melynek valamennyi tartományában azonos utódlási jog volt érvényes. Ily módon szinte valamennyi németalföldi nyelvű, továbbá néhány francia nyelvű terület egyesült. A Német-Habsburg Birodalomhoz tartoznak (melynek 1526 után Magyarország is része), de törvényei nem vonatkoznak rá.

Először ébrednek tudatára e területek lakói, hogy különböznek a Habsburg Birodalom többi részeitől, mely a „Diets” mellett és helyett megjelenő „Nederlands” illetve „Nederduits” elnevezésekben is kifejezésre jut, például 1550-ben Joos Lambrecht *Nederlandsche Spellijnghe* („németalföldi helyesírás”) című munkájában és Hendrik Laurensz Spieghel 1584-ből származó, nagy hatású nyelvtanában: *Twe-spraack vande Nederduitse Letterkunst* („Dialógus a németalföldi nyelvről”).

A „Nederlands” szó használata a nyelv jelölésére először 1482-ben jelenik meg. Ezt az elnevezést évszázadokon át rendszeresen használják, de csak a 19. században válik általánossá.

A könyvnyomtatás elterjedése elősegíti egy területek feletti, írott nyelv kialakítására való törekvést. A nyomdászoknak gazdasági érdekük fűződik hozzá, hogy kiadványaik az egész németalföldi nyelvterületen olvashatók legyenek. A reneszánsz és humanista tudósok és művészek latin és görög tanulmányai felébresztik a nemzeti öntudatot: a saját nyelvnek ki kell állnia a klasszikus nyelvekkel, a latinnal és a göröggel való összehasonlítást. Ehhez szabályalkotásra van szükség, az ehhez való eszközök pedig a nyelvtanok és a szótárak, melyek a 15. század végétől jelennek meg a piacon. 1574-ben, Antwerpenben Christoffel Plantijn nyomdájában jelenik meg a nagy lexikográfus, Cornelius Kilianus nagy jelentőségű szótára: *Dictionarium Teutonico-Latinum*. Ebben a szótárban a holland szavakat latinul magyarázzák.

Délről Észak felé

Észak és Dél azonban nem marad sokáig egységes. A társadalmi és vallási zavargások a 16. században végzetes következményekkel jártak Németalföld és a németalföldi nyelv sorsára vonatkozóan. A római katolikus egyházban uralkodó visszás állapotok feletti elégedetlenségtől indítva sokan protestánsok lettek, főleg délen; elsősorban Kálvin talált számos követőre. A protestánsokat V. Károly uralkodása idején, de mindenekelőtt fia, II. Fülöp uralkodása alatt, aki 1555-ben követte a trónon, üldözték. Az elégedetlenség először Francia-Flandriában üti fel a fejét, ahol a kibontakozó textilipar kitermel egy proletár munkásréteget. Az elszegényedett lakosság körében 1566-ban kitör a képrombolás, mely futótűzként terjed el egész Németalföldön: számos templomban megsemmisítik a szobrokat, a festményeket és az értékes könyveket, gyakran a kálvinista prédikátorok biztatására. Amikor II. Fülöp, aki apjához hasonlóan Spanyolország királya (de nem császára a Habsburg Birodalomnak) tudomást szerez a felkelésről és a szentségek meggyalázásáról, Alba herceget Németalföldre küldi, hogy megbosszulja a Spanyolországon, de mindenekelőtt a római katolikus egyházon esett sérelmeket. Alba kegyetlenül elnyomja a protestánsokat, de üldözi a főnemességet is, akik élén Orániai Vilmos áll, ő azonban Alba véleménye szerint nem lépett fel kellő határozottsággal a bujtogatók és a protestánsok ellen, ráadásul túlzott mértékben szállt szembe a király egyre növekvő hatalmával. Orániai Vilmos külföldre menekül. Híveit, Egmont és Hoorn grófokat 1568-ban Brüsszel központjában lefejezik. A történelemkönyvek ettől az évtől számítják a nyolcvan évig tartó Spanyolország elleni felkelés kezdetét.

Orániai Vilmos (akit Hallgatag Vilmosnak is hívnak), Holland, Zeeland és Utrecht helytartója, politikai és katonai eszközökkel próbálja kivívni Németalföld teljes függetlenségét Spanyolországtól. Próbálkozása nem jár sikerrel, mert az északi tartományok ugyan kitartóan ellenállnak, de a spanyol hadsereg újból elfoglalja Németalföld déli és keleti részét. 1585-ben Antwerpen spanyol kézre kerül, az északiak pedig lezárják a Schelde torkolatát.

Az antwerpeni kikötő és a brabanti terület dicsőséges korszakának egyszer s mindenkorra végeszakadt. Emberek tízezrei menekülnek a szétdúlt, déli tartományokból Angliába, Németországba és ezekből az országokból vagy közvetlenül az észak-németalföldi tartományokba. Politikai, gazdasági vagy vallásos megfontolásokból nem hajlandók tovább alávetni magukat a szigorú spanyol törvényeknek. Egyesek Zeelandban keresnek menedéket, a legtöbben Holland tartományban telepednek le. A politikai és gazdasági hatalom központja északra, Holland tartományba helyeződik át, elsősorban Amszterdamba. Észak és Dél különválása véglegessé válik, de a háború Spanyolország és a megszállt déli területek valamint az Egyesült Tartományok között ezzel még nem ér véget, mert a Nyolcvanéves Háború 1648-ig tart.

1648-ban a Münsteri Békével befejeződik a háború Spanyolország ellen. Spanyolország elismeri az Egyesült Tartományok függetlenségét, mely egyfajta államszövetség, gyenge központi hatalommal. A déli terület azonban spanyol megszállás alatt marad; a Kelet-Indiával (ma: Indonézia) folytatott kereskedelmet betiltják, s a Schelde továbbra is lezárva marad.

Közben a fiatal Köztársaság a világ egyik leghatalmasabb államává növi ki magát, gazdasági, politikai és kulturális szempontból egyaránt. A kereskedelmi hajók ezrei indulnak Amszterdamból a világ minden tája felé. Nem sokkal 1600 előtt nyitja meg Gornelis de Houtman a holland tengeri utat a kelet-indiai szigetvilág felé, s ezzel kezdetét veszi Portugália tengeri hatalmának hanyatlása. Az Egyesült Kelet-indiai Társaság hamarosan megszerzi a kereskedelmi monopóliumot a Jóreménység Fokától keletre elhelyezkedő valamennyi ország felett, egészen Japánig. Jan Pieterszoon Coen nem minden erőszak nélkül ugyan, de megteremti a holland hatalmat a kelet-indiai szigetvilág felett, nevezetesen Nyugat-Jáván és a Maluku-szigeteken. Mindenütt, ahol csak kereskedelmet folytatnak, jelen vannak a hollandok: Kelet-Indiában, Sri Lankán (a hollandok leszármazottait itt mind a mai napig „burgher”-nek, azaz „polgár”-nak nevezik), India partjain, Japánban, Decima szigetén, Dél-Afrikában (eredetileg itt pihentek meg a kelet-indiai szigetek felé tartó hajók), a dél-amerikai partokon, Surinamban és Észak-Amerikában. New-York azaz Nieuw-Amsterdam az észak-amerikai terület közigazgatási központja: ennek a gyarmatnak volt tábornoka egy ideig Peter Stuyvesant.

A németalföldi irodalmi nyelv kialakulása

A holland Aranykort, ahogy a 17. századot nevezik, részben a flamand és a brabanti bevándorlók teremtették meg. Legtöbbjük a vagyonos réteghez tartozik: műveltek, van pénzük és tekintélyük. Dél-németalföldiek alkotják az ortodox kálvinisták legelszántabb csoportját az 1618-19-es Dordrechter Zsinaton, az úgynevezett gomaristákét, akik a bruggei Gomaerról kapták a nevüket.

A genti Daniël Heinsius az 1576-ban alapított leideni egyetem egyik legjelentősebb filológusaként szerzett hírnevet.

Az 1637-ben Leidenben nyomtatott úgynevezett „Statenbijbel”,
„Tartományok Bibliája”.

Joost van den Vondel Kölnben született, antwerpeni szülők gyermekeként. A genti származású Lieven de Key Haarlem építőmestere lett. Az antwerpeni Willem Usselincx a Nyugat-indiai Társaság alapításának terveit alkotja meg. A bruggei Simon Stevin, matematikus és várépítő, Orániai Vilmos utódának, Maurits hercegnek a tanítómestere. Németalföld kettészakadása nagy érvágást jelentett a déli területek számára. Holland tartományban határozott formát ölt a modern németalföldi irodalmi és köznyelv, mely folyamatban Amszterdam hatása döntőnek bizonyul. Sok déli hatás is érzékelhető, mindenekelőtt az írott nyelvben. Nincs

ebben semmi különös, hiszen előkelő pozíciójuknál fogva a flamandok és a brabantiak igencsak nagy tekintélynek örvendtek.

Egyéb holland városok is kulturális központokká válnak, többek között Hága, Haarlem és Leiden. Vonzzák a külföldieket, például a magyar kálvinistákat is, akik Hollandiát a vallási szabadság védelmezőjének tekintik, s protestáns egyetemekre jönnek tanulni. Hollandia és Magyarország kölcsönös érdeklődését példázza az a tény, hogy a leghíresebb kiadók, mint Plantijn és Elsevier magyar szerzők munkáit valamint a magyar történelemről szóló, egyéb kiadványokat publikálnak. Leidenben jelenik meg 1637-ben a *Tartományok Bibliája*, mely az Országgyűlés, a területek feletti központi kormányzat ellenőrzésével készült. Mindaddig a Bibliát latinból fordították. A Dordrechti Zsinat határozata alapján a görög és a héber alapszövegekből kiindulva fordítottak. Az előírások egyike szerint a lehető legpontosabban kellett visszaadni a kifejezéseket és a szólásokat. Ily módon sok Bibliából vett szólás és közmondás gazdagította a németalföldi nyelvet. A *Tartományok Bibliája* nyelvének valamennyi tájegység számára elfogadhatónak kellett lennie, nem hordozhatott tehát egyértelmű tájjelleget. Mindez a különböző németalföldi nyelvjárások közötti kompromisszumhoz vezetett.

A *Tartományok Bibliáján* kívül is létrejön a nyelvi keveredés. A Holland tartományból származó írók igazodtak írásmódjukban a brabanti és flamand írókhoz. Egyikük, a holland P. C. Hooft, nagyban hozzájárult a klasszikus németalföldi írott nyelv kifejlesztéséhez. A délről érkezett bevándorlók viszont, többek között Joost van den Vondel, alkalmazkodnak új nyelvi környezetükhöz. A 17-18. század folyamán az északi tartományokban az iskola és az egyház egy területek feletti, egységes németalföldi nyelvet használ. A *Tartományok Bibliája* és a tizenhetedik századi irodalom szolgál számukra mintaként.

Holland tartomány nyelve: a holland nyelv

Mi a helyzet a beszélt nyelvvel? Míg a legtöbb holland továbbra is a maga nyelvjárását használja, a legműveltebb emberek valamint a flamandok és a brabantiak valamilyen közös beszélt nyelvet alakítanak ki. Mindez egy-egy túlnyomóan északi, tehát holland jegyeket magán viselő, de déli elemekkel átszőtt köznyelvet eredményezett. Ezt a (beszélt) köznyelvet lassanként átveszik az Egyesült Tartományok egyéb területein élő felsőbb rétegek is. A németalföldi nyelv jelölésére ekkor kerül használatba a „holland” megnevezés.

Mind a mai napig fennmaradt egyfajta stilisztikai különbség a reneszánsz és déli hatásokat magán viselő írott nyelv és az északi, azaz holland eredetű, beszélt nyelv között, mindekelelt a szókincsben. Ez a különbség csak a 19. században csökken, Eduard Douwes Dekker, írói álnevéen Multatuli, a *Max Havelaar* (1860) (Max Havelaar, 1981) című regény írójának közreműködésével. A regény bírálja a hollandok magatartását a kelet-indiai gyarmatokon. Írója megpróbálta közelebb hozni az írott nyelvet a beszélt nyelvhez, elkerülni az idejétmúlt nyelvhasználatot, igyekezett természetes hangon írni.

A déli területek a szétválás után: 17-18. század

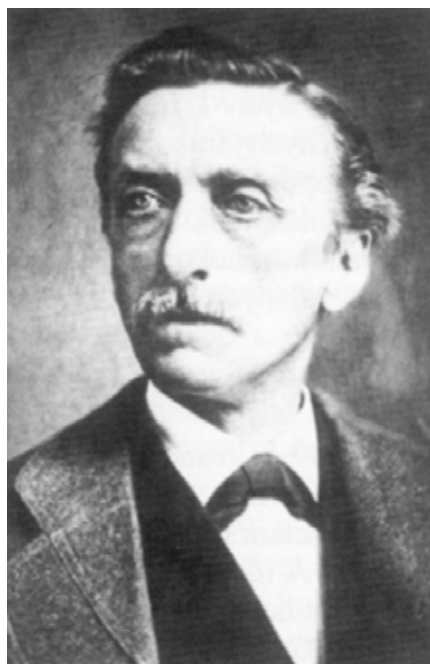
Az Egyesült Tartományok nem foglalja magában az egész németalföldi nyelvterületet. A spanyol korszak (1598-1713) után a déli tartományok ideiglenesen osztrák (1713-1792), majd francia fennhatóság alá kerülnek. A spanyol, osztrák és francia uralom idején a hivatalos nyelv a francia, azokon a vidékeken is, ahol németalföldi nyelvjárásokat beszélnek. Az idegen hatalom eredményeképpen a felsőbb rétegek lassan elfranciásodnak, míg az alsóbb osztályok németalföldi dialektusban beszélnek. Nem próbálnak kapcsolatot teremteni az északi tartományokban kifejlődő köznyelvvel. A 17-18. században szinte nincs is jelentősebb író a déli területeken. Egyetlen kivétel a duinkerkei Michiel de Swaen, Francia-Flandriában.

A Francia Forradalom idején, 1794-ben francia csapatok szállják meg Dél-Németalföldet s ugyanazt a nyelvpolitikát vezetik be, mint az anyaországban, Franciaországban: a közigazgatás teljes egészében elfranciásodik. A törvényeket és dekrétumokat mindenütt lefordítják ugyan a helyi nyelvjárásokra, de kizárólag a francia szöveg bír jogerővel.

A németalföldi nyelv a Németalföldi Királyság (1815-1830) idején

Napóleon császár veresége, majd a szinte egész Európára kiterjedő Francia Birodalom összeomlása után a Bécsi Kongresszus (1814-1815) úgy határoz, hogy a déli és északi németalföldi tartományoknak Németalföldi Királyság néven egyesülniük kell. Az utolsó orániai herceg fia I. Vilmos néven lesz a terület királya. A lakosság háromnegyed része németalföldi nyelven beszél, ez válik tehát az egész birodalom hivatalos nyelvévé. I. Vilmos király azt reméli, hogy a németalföldi nyelv általános használata birodalma egységét fogja előmozdítani.

1819-ben a kormány olyan dekrétumot fogalmaz meg, mely szerint 1823-tól kezdve a németalföldi az egyetlen hivatalos nyelv Nyugat-Flandria, Kelet-Flandria, Antwerpen és Limburg tartományokban. Később kiterjesztették e dekrétum hatáskörét Dél-Brabant flamand területeire is (ez a jelenlegi Belgiumban található Brabantot jelenti), nevezetesen egészen Leuvenig és Brüsszelig.

*Multatuli (Eduard Douwes Dekker)
1820-1887.*

Guido Gezette (1830-1899).

Rövid ideig úgy tűnik, hogy a németalföldi irodalmi nyelv az összes németalföldi nyelvjárást átfogja.

Ugyanakkor I. Vilmos nyelvpolitikája következtében a flandriai francia nyelvű vagy franciabarát arisztokrácia és hivatalnoki réteg igazságtalannak érzi helyzetét, nem beszélve a katolikus papságról, mely attól tart, hogy a németalföldi nyelvvel visszacsempészik a kálvinizmust. Azok közül, akik Flandriában valamilyen hatalommal bírnak, sokan I. Vilmos ellen fordulnak karöltve a vallóniai vezető erőkkel, akik a király politikájában fenyegetést látnak a francia nyelv és kultúra ellen.

Az I. Vilmos elleni elégedetlenség egyre nő. 1829-ben beadja a derekát, ismét engedélyezi a francia nyelv használatát Flandriában. 1830 júniusában, közvetlenül a Belga Forradalom előtt kikiáltják a nyelvhasználat szabadságát. Flandria elfranciasodása ismét folytatódhat.

A Flamand Mozgalom Belgiumban

Az 1830-as Belga Forradalom nagymértékben felélesztette a németalföldi nyelvű lakosság elleni érzelmeket. Belgium francia nyelvű állam lesz. A nyelvjárások felett álló hivatalos nyelv, például az igazságszolgáltatásban, a francia, noha a legtöbb flamand, akik egyébként a lakosság többségét alkotják, nem, vagy csak alig tud franciául.

A 19. század eleji romantika nemcsak forradalmakat eredményez, hanem Flandriában felébreszti a nép saját dicsőséges múltja és anyanyelve iránti csodálatot, mely utóbbit az egyre jobban elfranciasodó belga állam létében fenyegeti. A romantikus lelkesedés indítja Hendrik Conscience-t a *De leeuw van Vlaanderen* (1838) („Flandria oroszlánja”) című regény megírására, mely a flamand nép egykori hőstetteit eleveníti fel a Franciaország elleni küzdelemben, mely 1302-ben, az ún. Aranysarkantyús ütközetben („Guldensporenslag”) érte el csúcspontját Kortrijk-nél, ahol egy francia lovagokból álló hadsereg vereséget szenvedett a flamand polgároktól.

Az anyanyelv harcosai kezdetben nem értenek egyet abban, milyen nyelvváltozat lépjen a francia mellé vagy helyébe. Olyan általános nyelv, mely a nyelvjárások fölött áll, Flandriában nem létezik. A „flamand nyelv” megnevezést használják ugyan, de ez nem jelent egyebet, mint a déli nyelvjárások gyűjteményét, vagy legfeljebb dialektusok keverékét, melyet némiképp megtisztítva a túlságosan helyi nyelvhasználatról általános nyelvként javasolnak.

Egyesek, az úgynevezett partikularisták, elutasítják az északról, Hollandiából származó németalföldi köznyelvet. Egyikük, a nyugat-flamand költő, Guido Gezelle, olyan köznyelv elfogadtatásáért küzd, mely kapcsolódik a déli dialektusokhoz, mindenekelőtt a nyugat-flamandhoz, mely véleménye szerint a középnémetalföldi örökséget valamennyi más dialektusnál jobban megőrizte. Ennek az „antik” nyelvnek kell szerinte védelmet nyújtania nemcsak a felső-hollanddal szemben, ahogy a németalföldi nyelvet nevezte, hanem a libertinus francia nyelvvel szemben is.

Mások, mint Jan Frans Willems (1793-1846), a Flamand Mozgalom Atyja, másképp gondolkodnak erről. A rövid ideig tartó egyesülés Hollandiával felébresztette annak tudatát, hogy Észak és Dél nemcsak gazdag múlttal, hanem közös nyelvvel is rendelkezik. Ő és az integráció más hívei egyetlen, közös irodalmi nyelvért küzdenek Hollandia és Flandria számára, ami azt jelenti, hogy ők a hollandiai köznyelvre irányítják minden figyelmüket.

A Flamand Mozgalom arra törekszik, hogy a flamand népet önálló identitással ruházza fel. Az önálló identitáshoz tartozik a nyelv és a kultúra. A végső cél a flamand nép kulturális felemelkedése. Kezdetben a figyelem a nyelvért és az irodalomért folytatott harcra irányul. A 19. század végétől a Flamand Mozgalom kifejezetten társadalmi-gazdasági jelleget ölt: a kulturális felemelkedés elválaszthatatlan a társadalmi-gazdasági felemelkedéstől.

A 20. század folyamán megindul a törvényhozásnak egy olyan folyamata, melynek során az igazságszolgáltatás, a közigazgatás, az oktatás és a hadsereg nyelve Flandriában mindinkább a németalföldi lesz. 1898-ban a németalföldit nemzeti nyelvként ismerik el a francia mellett. 1930-ban megtörténik a Genti Állami Egyetemen a németalföldi nyelvre való áttérés. 1932-ben egységesen németalföldi nyelvűvé válik az oktatás Flandriában. A nyelvi törvények megállapítják a németalföldi-francia nyelvhatárt Belgiumban: Brüsszel, a főváros, kétnyelvű marad. Flandria elnémetalföldiesedésének szimbolikus csúcspontját az 1973 december 10-én kiadott dekrétumban éri el, mely kimondja, hogy Flandria nyelvének hivatalos neve: németalföldi.

Belgium jelenleg három gazdasági területből áll: Flandriából, Brüsszelből és Vallóniából, valamint három kulturális közösségből: a flandriai és brüsszeli németalföldi nyelvű, a brüsszeli és vallóniai francia nyelvű és a Vallónia keleti (Eupen-Sankt Vith) részén elhelyezkedő, német nyelvű közösségekből. A területek és közösségek korlátozott jogerejű, önálló tanácskozó és végrehajtó testületekkel rendelkeznek.

Közeledés Hollandia és Flandria között

Két évtized sem telik el az 1830-as Belga Forradalom óta, s a holland és flamand tudósok máris kapcsolatot keresnek egymással. 1849-től kezdve rendszeresen tartanak németalföldi Nyelvi és Irodalmi Kongresszusokat. Közös kezdenek dolgozni a terjedelmes, még mind a mai napig nem befejezett *Németalföldi Nyelv Szótárán* („Woordenboek der Nederlandse Taal”). A szótár első füzeté 1864-ben jelenik meg, de az első kötet teljes egészében csak 1882-ben lát napvilágot. A szótárat a leideni Holland Lexikológiai Intézetben fejezik be.

A szótár megalkotásához egységes helyesírássra volt szükség. Ezt De Vries és Te Winkel alkotta meg a 19. század 60-as éveiben. A második világháború után egy holland-flamand bizottság leegyszerűsített helyesírást javasolt. 1954-ben jelent meg a hivatalos helyesírási szótár, a *Németalföldi Nyelv Helyesírási Szótára*. („Woordenlijst van de Nederlandse Taal”).

1995-ben újabb helyesírási „szójegyzék” látott napvilágot, amelyben figyelembe vették a holland helyesírásban bekövetkezett kisebb változásokat.

A második világháború óta különböző állami, de főleg egyéni akciók szorgalmazzák és segítik elő a Hollandia és Flandria közötti kulturális együttműködést. Példaképp említjük a *Genootschap Onze Taal* („Nyelvünk Társasága”) nevű szervezetet, mely az *Onze Taal* („Nyelvünk”) c. folyóirat gazdája, továbbá a Stichting Ons Erfdeel vzw nevű alapítványt („Örökségünk”), mely az *Ons Erfdeel* („Örökségünk”), a *Septentrion. Arts et culture de Flandre et des Pays-Bas. Revue trimestrielle* („Észak, németalföldi kulturális szemle”), a *The Low Countries. Arts and Society in Flanders and the Netherlands* (angol nyelvű évkönyv) és a *De Franse Nederlanden-Les Pays-Bas Français* (kétnyelvű évkönyv) c. folyóiratokat adja ki.

1980 szeptember 9-én Belgium és Hollandia aláírják a Németalföldi Nyelvunió („Nederlandse Taalunie”) Szerződését, mely a németalföldi nyelv és irodalom közös tanácsadó és kooperatív szervezete.

A Nyelvunió keretein belül történő holland és flamand együttműködés jelentős eredménye az *Általános Németalföldi Nyelvtan* („Algemene Nederlandse Spraakkunst”) megjelenítése 1984-ben. Ezt a részletes leíró nyelvtant holland és flamand tudósok írták.

Annak hivatalos elismerése és megerősítése, hogy a németalföldi nyelv a hollandok és a flamandok közös nyelve, nem jelenti azt, hogy a németalföldi nyelven belül nem léteznek különbségek. E különbségek főleg a dialektusok sokféleségéből adódnak. Egy haarlemi más nyelvjárásban beszél, mint egy groningeri vagy egy antwerpeni. A hollandok és a flamandok nyelvhasználata között is léteznek eltérések, elsősorban a kiejtésben. Ez az ára a három évszázados politikai és kulturális kettészakítottságnak.

A 17. század óta északon, az északi dialektusokkal való természetes kapcsolatban létrejött egy egységes kultúrnyelv, míg Flandriában a 19. század végéig stagnált az irodalmi nyelv fejlődése: a nyelvjárások felett a francia irodalmi nyelv állt. A francia hatást gyakorolt a nyelvjárásokra, s Flandriában a németalföldi köznyelvre még ma is hatást gyakorol. Északon is érezhető a francia nyelv hatása a köznyelvre, mindenekelőtt a szókincsben, de messze nem olyan mértékben, mint Flandriában.

Hiba azonban két nyelvről, hollandról és flamandról beszélni. Legfeljebb két változatról lehet szó, ugyanúgy, ahogy az angol és az amerikai esetében. A különbségek azonban egyre csökkennek a személyes kapcsolatoknak valamint a rádió és a televízió hatásának köszönhetően, mely egyre nagyobb tömegeket ér el az államhatárokon túl, a flandriai oktatás következtében, továbbá az írott németalföldi nyelv hatására. Jelentős szerepet játszik mindebben az együttműködés számos formája, s mindenekelőtt a köznyelv egyre gyakoribb használata a flamand családokban. Három nagy kultúrnyelv - az angol, a francia és a német - szomszédságában a hollandok és a flamandok 20 millió emberből álló csoportja egyetlen, közös nyelvvvel rendelkezik: ez pedig a németalföldi nyelv.

A németalföldi nyelv néhány jellegzetessége

Kiejtés

1. Az eredeti németalföldi szavakban a hangsúly rendszerint a szótőre esik: *zitten* (ülni), *bestelling* (megrendelés), *gedurende* (vminek az ideje alatt), *bijgevolg* (ennélfogva).

Az ékezet sohasem a magánhangzó hosszúságára utal (ahogy a magyarban), hanem a szó idegen (francia) eredetére: *logé* (hálóvendég), *attaché* (attasé). Előfordul, hogy a szóhangsúlyt félreértések elkerülése végett jelölik: *bédelen* (koldulni) egész mást jelent, mint *bedélen* (támogat).

2. A németalföldiben előfordul néhány olyan hang, melyek egyéb germán nyelvekben ismeretlenek. Néhány példa: a *geven* (adni) szóban előforduló [ɣ] mássalhangzó a spanyol *jerez*, a magyar *doh* szavakban előforduló [χ] hang zöngés változata; a [sχ] kombinációja a *school* (iskola) szóban; diftongusok: [e.w] az *eeuw* (század), [i.w] a *nieuw* (új), [o.i] a *mooi* (szép) és [y.w] a *duw* (lökés) szavakban.

3. A németalföldi nyelv kiejtését a mássalhangzók kölcsönös egymásra hatása, a hasonulás is meghatározza. Illusztrációként szópárokat adunk meg, továbbá az első szó utolsó mássalhangzójának és a második szó első mássalhangzójának a kiejtését. Ezen kívül ugyanazon mássalhangzók mondaton belüli kiejtését is megadjuk vagy ha egy összetett szóban közvetlenül követik egymást.

1.	ik [k] és [z] zal	ik zal [ks]
	af [f] és [g] geven	afgeven [fX]
	is [s] és [v] vol	is vol [sf]
	weg [X] és [v] vegen	wegvegen [Xf]
2.	af [f] és [b] breken	afbreken [vb]
	opklap [p] és [b] bed	opklapbed [b]
	as [s] és [d] druk	asdruk [zd]
	het [t] és [d] dal	het dal [d]

Figyelem:

[p], [t], [k], [f], [s], [X] zöngétlen mássalhangzók,

[b], [d], [G], [v], [z], [g] az előbbieket zöngés megfelelői.

Rendszer

A [v], a [z] és a [g] zöngés mássalhangzók zöngétlenné válnak az előttük álló zöngétlen mássalhangzók hatására.

Ha a [-b] és a [-d] a szó elején nem változik zöngétlenné az előttük álló zöngétlen mássalhangzók hatására. Ellenkezőleg, a [b] és a [d] az előttük álló zöngétlen mássalhangzókat is zöngésítik (részben legalábbis).

Magyarázat

A hasonulás következtében a [v], a [z] és a [g]-ből [f], [s], [X] válhat anélkül, hogy ez megzavarná a kommunikációt. Olyan szavak, amelyeknek jelentése különböző lenne amiatt, hogy kezdő hangjuk [-g] és [-X], nem léteznek; a [v]-[f] és a [z]-[s] párok közül csak ritka esetek fordulnak elő.

A kezdő *[-b]* és *[-d]* általában változatlan marad. Ezeknek ugyanis gyakran szómegkülönböztető szerepük van. Így a *bed*-et nem lehet a *pet*-tel, a *baar*-t a *paar*-ral, a *bier*-t a *pier*-rel, a *bal*-t a *pal*-lal, a *dak*-ot a *tak*-kal, a *dik*-et a *tik*-kel összekeverni.

Ugyanazt a betűt nem mindig ugyanúgy ejtik, például az *e* betűt a *concentreren* [konsen'trerə] (koncentrálni) szóban. Ennek a fordítottja is előfordul: ugyanazt a hangot különböző betűk is jelölhetik, például az [ə] hangot a *de* (az) szóban *e*-vel, az *eeuwig* (örökké) szóban *i*-vel, a *heerlijk* (csodálatos) szóban *ij*-jel jelölik.

A németalföldi szöveg írásképeben sokszor találkozunk az *-en* végződéssel a szavak utolsó szótagjában, mindenekelőtt a főnevek többes számában és az igékben.

A legtöbb németalföldi anyanyelvű ezt az *-en*-t [ə]-ként és nem [ən]-ként ejti, legalábbis a gyors beszédben: *heren* [a] (urak) az „úr” szó többes száma; *we lopen* [ə] (járunk), jelenidő többes szám első személyben, *gelopen* (megjárt), a *lopen* [ə] (járni) ige befejezett melléknévi igenévi alakjában. Rendszeresen [ən]-ként ejtik azonban, ha a következő szó magánhangzóval kezdődik.

Tehát: *lopen en staan* (járni és állni) [lopən en'sta.n], ahol az [n] a kötőhang szerepét tölti be.

Helyesírás

A németalföldi nyelv következetesen fonetikus írásmódja nagymértékben megnövelné az írásjegyek számát és feleslegesen bonyolítaná az írásképet. A németalföldi nyelvben huszonhat betű jelöl körülbelül negyven hangot. Ugyanakkor van néhány helyesírási alapelv, mely kiegészíti és korlátozza egymást. A legfontosabbak ezek közül a következők:

Az azonosság elve

A legtöbb szó helyesírása összhangban van a belőlük képzett származékszavak írásmódjával. Így például a *waard* (érték) szó esetében nem *waart* a megfelelő írásmód a *waardig* (értékes) képzett alaknak megfelelően; *weg* (út) és nem *wech* a többes számú *wegen* alaknak megfelelően, stb... Ellenben *huis* (ház) és nem *huiz* a *huizen* (házak) többes számú alak ellenére; *leef* (élet-) és nem *leev* a *leven* (élni) alak ellenére.

Etimológia

A helyesírás olykor egy korábban létező kiejtésbeli különbséget tükröz szemben a mai homofóniával: ilyen különbség fedezhető fel a *zei* (mondta) és a *zij* (ő nőnemben), a *kauw* (rág) és a *kou* (hideg) szavak írásában, noha semmiféle kiejtésbeli különbség nem létezik már az *ei* és az *ij*, az *auw* és az *ou* által jelölt hangok között.

Az egyszerűsítés elve

Ugyanazt a hosszú magánhangzót zárt szótagban két, nyílt szótagban egy betűvel jelölik. Például: *been* (láb) és *benen* (lábak), *laan* (fasor) és *lanen* (fasorok), *toon* (hang) és *tonen* (hangok), *kuur* (kúra) és *kuren* (kúrák).

Idegen szavak

A németalföldi szókincsbe bekerült idegen eredetű szavakat egy idő után a németalföldi helyesíráshoz igazítják, amennyiben a kiejtés ezt lehetővé teszi.

Alaktan és mondattan

Az eredeti germán névszóragozásból nem sok maradt meg a németalföldi nyelvben. Néhány *melléknévnek*, a határozószóhoz hasonlóan, csak egyetlen alakja van; a legtöbbnek azonban kettő: egy végződés nélküli alak, például ha egy *határozatlan névelő* vagy egy *határozatlan névmás* és egy semleges nemű névszó között foglal helyet: een/geen *nieuw* huis (egy/nem új ház); és egy -e végződésű alak a legtöbb egyéb esetben: het *nieuwe* huis (az új ház).

A melléknévfokozás rendszerint az -er és az -st hozzáadásával történik: mooi (szép), mooier (szebb), mooist (legszebb).

A kellemes hangzás kedvéért gyakran körülírással fokoznak, ilyenkor a meer és a meest szavak előzik meg a melléknevet: afdoend (döntő), meer afdoend (döntőbb), meest afdoend (legdöntőbb).

A *főneveknek* rendszerint két alakjuk van: egyes számú és többes számú. A hozzájuk tartozó *határozott névelő* alapján egyes számban két csoportra oszthatók:

„de”-szavak: de man (a férfi), de lepel (a kanál) „het”-szavak: het huis (a ház)

A többes számú főnevek végződése rendszerint -en vagy -s; többes számban a határozott névelő mindig: „de”. Például: de mannen (a férfiak), de lepels (a kanalak), de huizen (a házak).

A németalföldi nyelv bőségesen használ *kicsinyítő alakokat*, nemcsak azért, hogy valaminek a kicsiny voltát kifejezze (boom, „fa” boompje, „fácska”), hanem az érzelmek kifejezésére is (schat „drága” schatje „drágácska”). Egyes határozószóknak is van kicsinyített formája (stil „csendben”, stilletjes „csendesken”).

A ragok eltűnése következtében az alany, a tárgy, a részeshatározó, stb. *funkciójának jelölése más módon történik*. A részeshatározó esetében például előjárószóval történő körülírással:

Presenteert (de minister) *zijn zoon* aan de koning? (Bemutatja a miniszter a fiát a királynak?) Az alany és a tárgy funkcióját nem lehet előjáró segítségével körülírni. Ezeknek, valamint a körülírás nélküli részeshatározó funkcióját meglehetősen szigorú szórend határozza meg:

Presenteert (de minister) de koning *zijn zoon*? (Bemutatja a miniszter a királynak a fiát?) Ebben a mondatban az első főnév csak alanyként, a második csak részeshatározóként, a harmadik pedig kizárólag tárgyként fogható fel.

A németalföldi nyelv más funkciók kifejezésére is gyakran használ előjárószókat (ahol a magyarban mindenütt ragokat találunk): vanaf Utrecht (Utrechttől)

Három példa *igék főnévi igenévi* (azaz szótári alakjára): *vissen* (halászni), *voeren* (etetni), *komen* (jönni). Formailag a németalföldiben az alany nélküli *felszólító mód* az igetővel azonos. Emellett létezik egy fordított szórendű szerkezet is, amelyben az alany formai jelenlétén túl kifejezésre jut egyes és többesszámban egyaránt a bizalmas, tegező és az udvariasabb, magázó forma közti különbség:

egyes számú tegező forma: kom/kom jij eens hier (gyere/gyere csak ide)

többes számú tegező forma: komen jullie eens hier (gyertek csak ide)

egyes és többes számú magázó forma: kom/komt u binnen (jöjjön/jöjjenek v. fáradjon/fáradjanak be) A németalföldiben csak két *egyszerű igeidő* létezik: a jelen idő és a múlt idő. Jelen időben a ragozott igealak megegyezik az igetővel, vagy a tő + -t vagy a tő + -en alakokkal (az alanyt mindig kiteszik):

ik kom (én jövök)

hij, zij, het, u komt (ő, mindhárom nemből + maga jön)

jij komt (te jössz)

wij, jullie, zij komen (mi, ti, ők jönnek)

Az egyszerű múlt időben van egy -n nélküli alak (egyes szám valamennyi személyben) és egy -n-es alak (többes szám valamennyi személyben):

ik	viste voerde kwam	=	halásztam etettem jöttem
----	-------------------------	---	--------------------------------

jij	viste voerde kwam	=	halásztál etettél jöttél
-----	-------------------------	---	--------------------------------

hij, zij, het u	viste voerde kwam	=	ő maga	halászott etetett jött
--------------------	-------------------------	---	-----------	------------------------------

wij	visten voerden kwamen	=	halásztunk etettünk jöttünk
-----	-----------------------------	---	-----------------------------------

jullie	visten voerden kwamen	=	halásztatok etettetek jöttetek
--------	-----------------------------	---	--------------------------------------

zij	visten voerden kwamen	=	halásztak etettek jöttek
-----	-----------------------------	---	--------------------------------

Az egyszerű múlt idejű alakoknak a *befejezett melléknévi igenév* három típusa felel meg: egy -t-re, egy -d-re végződő alak, valamint egy, ahol megváltozik a magánhangzó. Valamennyi alak elé a ge- prefixum kapcsolódik:

gevist (a kihalászott), gevoerd (a megetetett), gekomen (a megjött)

Az *összetett múlt idejű alakokat* a hebben vagy a zijn segédigék, valamint a befejezett melléknévi igenév segítségével képezik:

befejezett jelen idő: ik heb gevist (halásztam), ik ben gekomen (eljöttem)

befejezett múlt idő: ik had gevist (régmúlt: halásztam), ik was gekomen (régmúlt: eljöttem)

(A magyarban nem ismeretes e kétféle igeidő ilyen használata. A közeli és régebbi múltban történt események jelölésére más eszközöket használ.)

A *jövő időt* a németalföldiben a zullen (lesz, fog) segédige segítségével fejezik ki a leggyakrabban:

Ik zal de kippen voeren. (Meg fogom etetni a csirkéket)

A *zullen* segédigén kívül még a következő *módbeli segédigéket* találjuk a németalföldi nyelvben: *kunnen* (tud, képes vmire), *mogen* (szabad), *willen* (akar), *moeten* (kell).

A *szenvedő szerkezetet* a németalföldiben a *worden* segédigével képezik:

De kippen worden gevoerd. (A csirkéket megetetik.)

A *folyamatos melléknévi igenevet* - főnévi igenév + *de* - elsősorban melléknévként használják: *de komende geslachten* (az eljövendő generációk)

Az igék különleges csoportját alkotják a németalföldiben a *pozicionális igék*: *liggen* (fekszik), *staan* (áll), *zitten* (ül), *hangen* (lóg), amelyeket segédigeként is használnak, ilyenkor a „te” és egy másik ige főnévi igenévi alakja kapcsolódik hozzájuk:

Het kindje ligt te slapen. (A kisgyerek fekszik és alszik.)

De mensen staan te kijken. (Az emberek állnak és néznek.)

Hij zit te lachen. (Ül és nevet.)

De was hangt te drogen. (A kimosott ruha lóg és szárad.) (Ez az igei szerkezet folyamatos szemléletet, tartós cselekvést fejez ki. Magyarra fordításkor a segédigeként alkalmazott pozicionális igéket legtöbbször kihagyjuk vagy egyéb körülírást alkalmazunk.)

Egy további figyelemre méltó csoport az *elváló igekötős igék* csoportja, ahol az igekötő a ragozáskor elválhat az igétől és a két elem közé egyéb szavak is kerülhetnek:

Ik zal doorlopen (Tovább fogok menni), ik loop dóór (megyek tovább), ik loop straks dóór (mindjárt megyek tovább), ik ben toch doorgelopen (mégis továbbmentem)

Az *elváló igekötős igéknek* (hangsúly mindig a nem-igei részen) legtöbbször konkrét jelentésük van; a nem elváló igekötős igéknek (hangsúly mindig az alapigén) legtöbbször átvitt értelmű jelentésük:

dóórlopen, ik loop dóór (továbbmenni, én megyek tovább)

doorlópen, ik doorlóóp (átlapozni, átnézni pl. könyvet, bejárom pl. az utat)

Az úgynevezett *főmondatban* az alany és az igei állítmány egymás mellett állnak:

(Het bericht) (wordt) morgen gepubliceerd. (A hírt holnap publikálják)

A kérdőmondatban az alany és az igei állítmány helyet cserél:

(Wordt) (het bericht) morgen gepubliceerd ? (A hírt holnap publikálják?)

Ha egy másik mondatrész előzi meg az alanyt, az alany és az igei állítmány ebben az esetben is helyet cserél:

Morgen (wordt) (het bericht) gepubliceerd. (Holnap publikálják a hírt.)

Az úgynevezett *mellékmondatban* az igei állítmány a mondat végére kerül, s az alany és a mondatvégi igei csoport közé egyéb mondatrészek ékelődnek.

Az angollal és a némettel ellentétben a mondatvégi igecsoporton belül a szórend változhat:

Hij zegt dat (het bericht) morgen (moet) *worden gepubliceerd*. (Azt mondja, hogy a hírt holnap kell publikálni.) Hij zegt dat (het bericht) morgen *gepubliceerd* (moet) *worden*. (Azt mondja, hogy a hírt holnap kell publikálni.) Hij zegt dat (het bericht) morgen (moet) *gepubliceerd worden*. (Azt mondja, hogy a hírt holnap kell publikálni.) A harmadik változat azonban archaikus illetve tájjelegű.

Szókincs

Más nyelvek hatása a németalföldre

Közismert tény, hogy a németalföldi nyelv más nyelvek hatása alá került, és jelenleg is érvényesülnek benne ilyen hatások. Ennek oka többek között a németalföldi nyelvterület központi fekvése a francia, az angol és a német nyelvterületek között, a Brugge-ből, Antwerpenből, Rotterdamból, Amszterdamból kiinduló élénk, nemzetközi, kereskedelmi kapcsolatok, a minden világrészre kiterjedő gyarmatosító múlt, valamint a spanyolok, osztrákok, németek, franciák és angolszászok fegyveres jelenléte. Az idegennyelvi hatást a legkönnyebben a szókincsben érhetjük tetten.

Latin-görög hatás

Évszázadokkal azelőtt, hogy a németalföldi, az angol vagy a német mint önálló nyelv egyáltalán szóba jöhetett, a latin és a (latinon keresztül) a görög nyelvből új szavak kerültek a germán dialektusokba: *straat, street, Strasse* (utca); *wijn, wine, Wein* (bor); *kelder, cellar, Keiler* (pince). A Római Birodalom bukása után a katolikus egyház átvette a katonák és a gyarmatosítók szerepét, s újfajta szókincsről gondoskodott: *duivel, devil, Teufel* (ördög); *monnik, monk, Mönch* (szerzetes). A reneszánsz idején a latin és görög szavak egész hulláma árasztotta el Nyugat-Európát: *drama, poëzie, flora, fauna*.

A pozitív tudományok és a technika fejlődésével a középkortól kezdődően a németalföldiben is, akárcsak a többi, európai nyelvben, kifejlődött egy tudományos terminológia. Ennek kialakulásában nagy szerepet játszottak a klasszikus, görög nyelv szóelemei: *afasie, bioscoop, dyslexie, optica* (afázia, mozi, diszlexia, optika).

A latin és a görög más nyelvekből merítve is közvetített szavakat a németalföldibe. Néhány példa: a fűszernév *kapper(tje)* „kápricserje” (görög *kapparis*, a perzsa *kabar*, vagy az arab *kabbar* szavakból), *sesam* „szezámm” (az arab *simsim*, a görögön és a latinon keresztül került a németalföldibe), *kalafateren* „dugacsol” (a görög *kalaphaterin* illetve arab *kallafator* szavakból), *kameel* „teve” (latin *camelus*, görög *gamal* vagy arab *djamal*).

Jiddis hatás

Amszterdam lakosságának évszázadok óta fontos elemét képezi a zsidóság. A második világháború kitörésekor körülbelül 80.000 (nyolcvanezer) zsidó lakott a városban, az egész lakosság tíz százaléka. A héberből és az abból származó jiddisből jónéhány szó került be a németalföldibe, pontosabban az ún. holland tolvajnyelvbe. Ilyenek például: *gannef* (dief „tolvaj”), *sjofel* (armoedig „szegény”), *smeris* (agent van politie „rendőr”).

Francia hatás

A középkortól kezdve a latinon kívül a francia nyelv is hatott a németalföldre. Az ún. rederijkerek teleszótták verseiket francia elemekkel: „O rethorijcke auctentijke”. („Ó, autentikus retorika”) A 17-18. században nagy számban terjedtek a latin-francia szavak egész Európában: *assignatie* (váltó), *draperie*, (drapéria), *nominaal* (nominál), *remise* (kocsiszín, remíz), *vulgair*, (vulgáris, közönséges).

Német hatás

A szókincs német kiegészítése elsősorban a reformáció idejétől datálódik. Az első protestáns biblia (1523) Martin Luther Új Testamentumának fordítása volt. Az olyan szavak, mint *beledigen* (megsért), *overreden* (rábeszél), *kleingelovig* (kishitű) innen származnak. A német

zsoldos katonáknak köszönhetőek a *schans* (sánc), a *vaandrig* (zászlós), *vendel* (zászló) szavak. A 18-19. századtól kezdve az *aandacht* (figyelem), a *vertrouwensman* (bizalmi ember), a *bijdrage* (hozzájárulás) szintén a németalföldi szókincs részévé vált.

Angolszász hatás

Az angolszász „impact” a legújabb keletű. A második világháború előtti jövevényszavak száma nem nagy, 1944 után azonban elárasztják a németalföldi nyelvet. Egyetlen európai nyelv sem vonhatja ki magát ez alól: a francia sem (le *franglais*), a németalföldi sem (Nederengels): *appeal* (vonzerő), *badge* (jelvény), *camping* (kemping), *dashboard* (műszerfal), *establishment* (intézmény, testület).

Olasz hatás

A 13. században itáliai bankárok és kereskedők telepedtek le a holland és flamand vidékeken. Hagyatékukhoz tartoznak az olyan szavak, mint *bruto*, *cassa*, *disconto*, *franco* és *a pari*. A reneszánsz és a barokk korban viszont flamand és holland festőművészek tanultak Itáliában s jónéhány olasz szót hoztak magukkal: ezek közül csak néhányat említünk: *aquarel*, *fresco*, *opera*, *villa*.

Spanyol és portugál hatás

A szoros politikai és kulturális kapcsolatok Németalföld és Spanyolország között a 16. és 17. században nyomot hagytak a németalföldi szókincsben is: *basta*, *bodega*, *eldorado*, *guerilla* csak néhány ezek közül, s akkor még nem említettük a *sinjoren* (urak) szót, mely az antwerpeniek beceneve lett. A portugál hatást a németalföldi nyelvben nem könnyű azonosítani, többek között azért, mert bizonyos szavak lehetnek csakúgy spanyol, mint portugál eredetűek, mint például *banaan* (banán), *kokos(noot)* (kókuszdió), *palavers* (paláver). Bizonyosan portugál eredetű a *sargasso* (hínár).

Indonéz hatás

A gyarmatosítás idején az indonéz nyelvekből számos szó került át a németalföldibe: *bakkeleien* (verekedik), *piekeren* (tépelődik), *pienter* (ügyes, okos), *soesa* (forgalom, teher, nehézség). Sok élelmiszer megőrizte eredeti nevét: *nasi*, *goreng*, *pisang*, *saté*.

Magyar hatás

A németalföldibe bekerült néhány magyar szó is: *goelasj* (gulyás), *heiduk* (hajdú), *honved* (honvéd), *poesta* (puszta), *tsigaan* (cigány), *koets* (kocsi).

A nyelv belső dinamikája

Képzett szavakat és összetételeket minden germán nyelvben találunk, s a németalföldiben is bőszámban előfordulnak. Hagyományos példa erre az *isten* szócsalád több, mint harminc tagja. Csak néhányat említünk a leggyakoribbak közül: *god* (isten), *goddeloos* (istentelen), *goddelijk* (isteni), *godgeklaagd* (égbekiáltó), *godvruchtig* (istenfélő, kegyes), *godsdiens* (vallás), *godgeleerdheid* (hittudomány), *de godganse dag* (egész álló nap).

A szóalkotás másik módja a németalföldiben a határozó és az ige kombinációja: *doodbijten* (agyonharap), *doodgooien* (eláraszt), *doodsteken* (agyonszúr), *doodmartelen* (halálra kínoz), *dooddrukken* (agyonnyom), *doodtrappen* (agyontapos), sőt *doodkietelen* (halálra csiklandoz). Lehet egy fát agyonnyesni *doodsnoeien* vagy egy könyvet agyonhallgatni *doodzwijgen*. Valaki elvérezhet *doodbloeden*, halálra fagyhat *doodvriezen*. Az ember halálra szégyellheti

magát *doodschamen*, halálra dolgozhatja magát *zich doodwerken*, halálra izzadhatja magát *zich doodzweten*, halálra eheti magát *zich doodeten*. Egyéb határozókkal történő kombinációk növelik a kifejezés tömörségét: *hij eet zich dood* (halálra eszi magát), *lacht zich rot* (halálra neveti magát), *werkt zich krom* (agyondolgozza magát).

Ezzel nem állítjuk, hogy a németalföldi nyelv felsőbbrendű a többinél, csak azt, hogy mint minden nyelvnek, megvannak a maga sajátosságai. A németalföldi, akárcsak az angol, gyakran két forrásból is merít, azaz ugyanazt a dolgot saját szókincsével és idegen nyelvből kölcsönzött szavakkal is kifejezi: beszélhet bálványról vagy idoloról *afgod* - *idool*, botrányról vagy skandalumról *godgeklaagd* - *schandalig*, vallásról vagy religióról *godsdiens* - *religie*, melléknévről vagy adjektívumról *bijvoeglijk naamwoord* - *adjectief*, a szöveggörnyezettől, a célzott közönségtől vagy a személyes szövegtől függően.

Bizonyos tudományágakban a németalföldi nyelv önálló terminológiát fejlesztett ki. Így például a nagy matematikus, Simon Stevin (Brugge 1548 - Den Haag 1620) egy sor mértani szakkifejezéssel gazdagította a németalföldi nyelvet: *polygoon* helyett *veelhoek* (sokszög), *triangle* helyett *driehoek* (háromszög), *quadrilatre* helyett *vierhoek* (négyyszög), *pentagoon* helyett *vijfhoek* (ötszög), stb...

További példák: *gegeven* (adat), *middellijn* (átmérő), *afrekken* (kivonás), *wortel* (gyök), *del* (osztó), *noemer* (nevező). Ezek a szavak németalföldi nyelvi elemekből épülnek fel, ezért a nyelv használója számára világosak. A holland jogtudós, Hugo de Groot (Delft 1583 - Rostock 1645) is nagy nyelvi fantáziával rendelkezett: jónéhány idegen szót helyettesített anyanyelvéből származó szavakkal: *bewind* (kormány, uralkodás), *boedel* (birtok, jószág, vagyon), *borg* (kezes), *roerende en onroerende goederen* (ingó és ingatlan vagyon), stb...

A legutóbbi idők találékonyságára is bőven akad példa: *afslanken* (leépítés), *baaldag* (munkautálatból kivett szabadnap), *bromfiets* (robogó, moped), *bruistablet* (pezsgőtabletta), *buisbaby* (lombikbébi), *dagvers brood* (aznapi, friss kenyér), *dolle mina* (a női emancipáció aktív harcosai, akiket az ismert feminista Wilhelmina Drucker [1847-1925] után neveztek el így), *draagmoeder* (donor-anya, aki egy másik nő számára kihordja és megszüli a gyereket), *drempeelvrees* (a valamilyen helyiségbe való belépéstől való szorongás, szó szerint: küszöb-félelem), *etherpiraaf* (rádiókalóz, aki engedély nélkül működtet rádióadót), *frisdrank* (üdítő-ital), *giller* (vicc, poén), *gouden handdruk* (váratlan elbocsátást jóvátenni kívánó ajándék vagy pénz), *grondverse groente* (abszolút friss, nemrég szedett zöldség), *hamvraag* (a lényegi, a legfontosabb kérdés), *huurmoeder* (pótmama), *kabeltelevisie* (kábeltelevízió), *klaarvoertje* (közlekedést irányító iskolásgyerek), *klussen* (pluszmunka a hivatalos munkaidő után), *kneedbom* (plasztikbomba), *kolkenzuiger* (szippantós kocsi), *krakers* (jogtalan házfoglalók), *kruipstrook* (kapaszkodó sáv autópályán), *luisterlied* (egyszerű dal, sanzon), *miskleun* (baklövés), *piepschuim* (hungarocel), *plankzeilen* (szörfözni), *plee-boy* (wc papír-tartó állvány), *praatpaal* (országúti segélykérő telefon), *prijsbewust* (okosan gazdálkodva vásárló), *prikbord* (hirdetőtábla), *scharrelkip* (nem keltetőben nevelt, szabadon tartott tyúk), *sleutelfiche* (kóddal ellátott mágneskártya, mellyel zárat lehet kinyitni), *sleutelpaal* (egyfajta kulccsal működtethető sorompó), *slijtlaag* (fedőréteg padlón vagy forgalmas közúton), *snorfiets* (20 km/óránál nem gyorsabb motorbicikli, melyen bukósisakot sem kötelező viselni), *snuffelpaal* (légszennyeződést regisztráló mérőoszlop), *spijkerbroek* (farmernadrág), *spuitbus* (sprayflakon), *stacaravan* (hosszabb ideig tartó bennlakásra berendezett lakókocsi), *steilstarter* (állóhelyzetből, függőlegesen felemelkedni képes repülő), *stiptheidsactie* (munkalassító sztrájk), *stuurgroep* (szakértőkből álló tanácsadó testület), *subcultuur* (szubkultúra), *tegenligger* (szembejövő hajó, vonat vagy autó), *uitzendbureau* (munkaközvetítő iroda), *vergeetpil* (holland képregényből [Bommel] származó fogalom: felejtést elősegítő tabletták), *vernieuwbouw* (általános épületfelújítás, renováció), *vluchtstrook* (leállósáv), *vrijetijdsbesteding* (szabadidő eltöltése), *weggooiwrapking* (egyszeri használatra szánt, eldobható csomagolás), *wereldwinkel* (olyan bolt, ahol harmadik világbeli árukat lehet vásárolni), *woonerf* („Lakópihenő övezet”), *zebrapad* (zebra = kijelölt átkelőhely).

A németalföldi nyelvjárások

A belga-holland államhatár nem jelent nyelvjáráshatárt. A németalföldi nyelvjárások nem különülnek el egymástól élesen, gyakran egymásba folynak. A modern dialektológusok a nyelvjárásokat a kiejtésben, alaktani, mondatszerkezeti és szókincsbeli egyezések és eltérések alapján osztályozzák. A. Weijnen a fő csoportokat semleges megnevezésekkel látja el. Itt mi is az ő osztályozását követjük, de közöljük az ismert elnevezéseket is.

1. A délkeleti vagy limburgi nyelvjárások

Intonációjukról lehet felismerni őket. Az olyan formák, mint *ich* (ik „én”), *mich* (mij „engem”), *dich* (jou „téged”), *ooch* (ook „is”) a (fel)némekkel mutatnak hasonlóságot. A limburgi nyelvjárásban a gyenge igék végén -de a múlt idő jele, akkor is, ha ugyanezeknél az igéknél a németalföldi köznyelvben -te jelöli a múlt időt: *danzde* (táncolt), *vizde* (halászott)... A *du* (te) megszólítási forma egyes szám második személyben ma is használatos Kelet-Limburgban. A limburgi nyelvjárások Belgium és Hollandia területén egyaránt megtalálhatók.

2. A déli középső csoport illetve a keleti-flamand és brabanti nyelvjárások

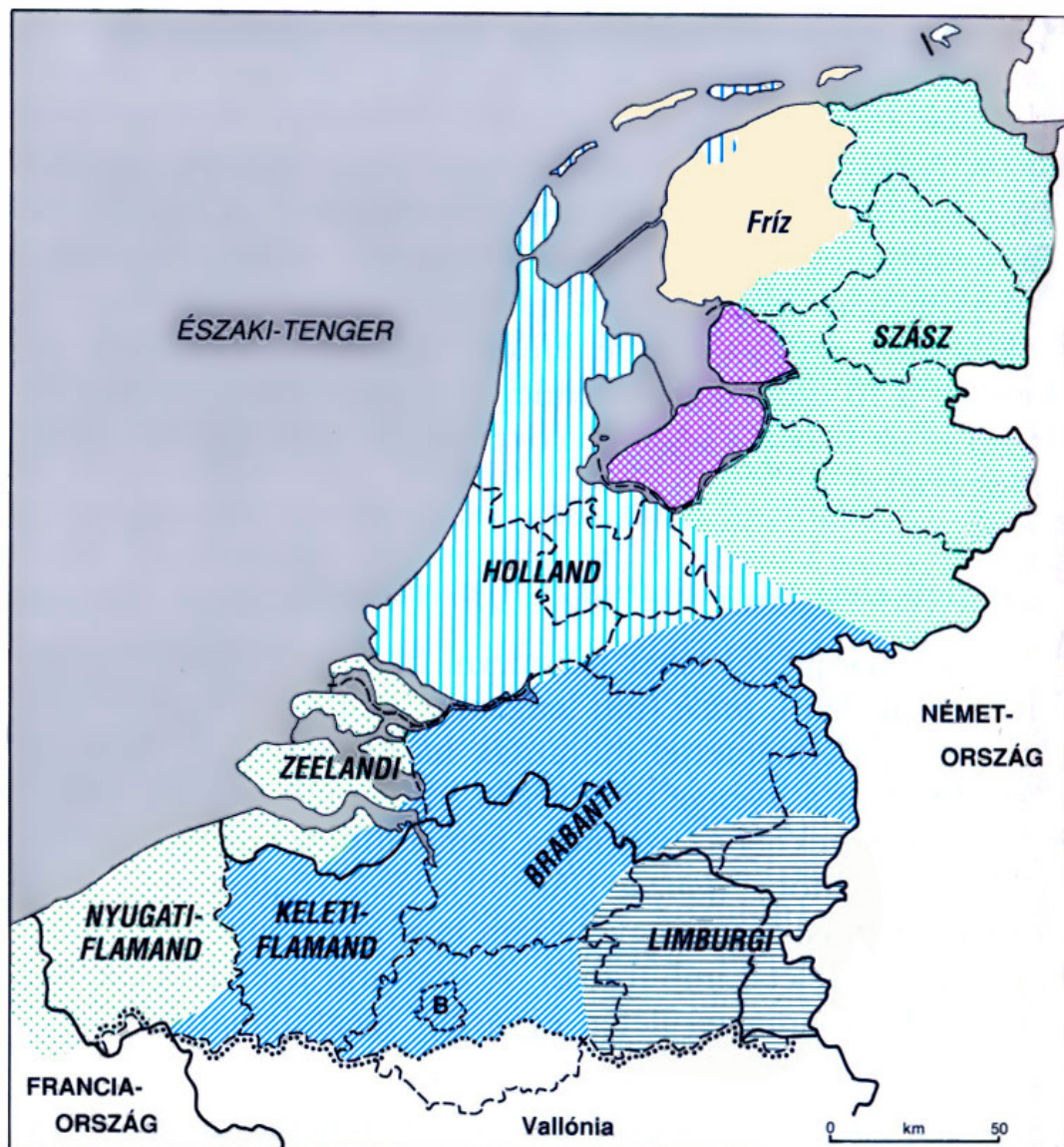
Ezek a nyelvjárások is megtalálhatók mind Belgium, mind Hollandia területén. Kevés, kizárólagosan rájuk jellemző sajátosságuk van. Az egyes szám második személy megnevezésére a *gij/ge* formát alkalmazzák, inverzió esetén a *-te(gij)* vagy *-de(gij)* alakot: *wete (gij)* (tudod-e), *hebde (gij)* (van-e neked). A belgiumi brabanti nyelvjárásokra jellemző a kiejtésben a rövid (a magyarnál nyíltabb) *i* helyett a magyar *i*-hez hasonló hang: *ziet* a *zit* helyett (ül), *diek* a *dik* helyett (kövér), *liegt* a *ligt* helyett (fekszik).

3 Az északkeleti csoport illetve szász nyelvjárások

Ezek fokozatosan mennek át a németországi alnémet dialektusokba, s összefüggő területet alkotnak velük. A németalföldi és német irodalmi nyelv hatása alatt azonban elidegenednek egymástól, s ezáltal elvesztik (állam-)határt átlépő jellegüket. A szász dialektusok megőrizték a dentális mássalhangzók előtti *l* hangot: *old* (oud „rég”), *holden* (houden „tartani”). A jelen idő többes számban egyetlen igealakot ismer: *wij* (mi), *gij* (ti), *ze* (ők) *hebt...*(birtokol). A *svá* hang elhagyása a szóvégi -n” előtt közös vonása a szász és nyugati-flamand dialektusoknak: *slaap”n* (aludni), *zitt”n* (ülni).

4. Az északi középső és északnyugati csoport illetve holland dialektusok

Ennél a csoportnál feltűnő az *ee* és az *oo* hangok *ei* és *ou* irányba mutató diftongizáló kiejtése, csakúgy, mint a hosszú *ie* által jelölt kicsinyítő szavak: *koppie* (csészécske), *harinkie* (heringecske). Amszterdamban és tágabb környékén a *z* és a *v* hangok zöngétlenek. Ami az alaktant, a mondatszerkezetet és a szókincset illeti, a holland nyelvjárások közelítik meg leginkább a németalföldi irodalmi nyelvet („Algemeen Nederlands” = AN)

Nyelvi határ Belgiumban	Holland : északi középső és északnyugati csoport
----- Tartományhatár	Limburgi : délkeleti csoport
—— Államhatár	Szász : északkeleti csoport
B Brüsszel	Fríz
Nyugati-flamand és zeelandi : délnyugati csoport	Vegyes
Keleti-flamand és brabanti : déli középső csoport	

A németalföldi nyelvjárásoknak ez a főcsoportokra való felosztása a kiejtésbeli, alaktani, mondatszerkezeti és szókincsbeli különbségekre és egyezésekre támaszkodik. A modern dialektológusok, mint például A. Weijnen, a nyelvjárási csoportoknak neutrális elnevezéseket adnak. A térkép a hagyományos elnevezéseket tünteti fel.

5. A délnyugati csoport illetve nyugati-flamand és zeelandi nyelvjárások

Ezek a nyelvjárások három ország területén találhatók meg: Hollandiában, Belgiumban és Franciaországban. Legfeltűnőbb sajátosságuk a holland *g* hang *h* hanggal való ejtése, továbbá a *h* hiánya ott, ahol az irodalmi nyelvben (AN) megvan: AN *gal* = *hal* (epe), AN *hol* = *ol* (barlang). Ezekre a csoportokra is jellemző a svá elhagyása a szóvégi -n előtt, akárcsak a szász dialektusok többségében Északkelet-Hollandiában. A délnyugati csoportban a köznyelvi *ui* = *uu*, a köznyelvi *ij* = *ie*: köznyelvi *huis* = *uus* (ház), köznyelvi *ijs* = *ies* (jég).

Mellékesen jegyezzük meg: Francia-Flandria a középkori Flandria grófságnak az a része, melyet a 17. század második felében XIV. Lajos hódított el a spanyoloktól. Francia-Flandria jelenleg a département du Nord északi részét képezi és olyan helységek tartoznak hozzá, mint Duinkerke, Sint-Winoksbergen (Bergues), Steenvoorde, Armentiers (Armentieres), Rijsel, (Lille). Francia-Flandriának a Leie folyótól északra elhelyezkedő részében az A folyó és Nyugat-Flandria közti területen a becslések szerint körülbelül még mintegy százezer ember beszéli és érti a nyugati flamand dialektust.

6. A fríz nyelvjárások

Ezek a nyelvjárások szigorúan véve nem tartoznak a németalföldi dialektusokhoz. Történetileg szorosabban kötődnek az angol nyelvjárásokhoz. Hivatalosan Frízland tartomány kétnyelvű: németalföldi és fríz.

A németalföldi nyelv hatása más nyelvekre

A németalföldi nyelv, ahogy már említettük, sok szót kölcsönzött más nyelvekből. A németalföldi nyelv azonban hatott is több más nyelvre, elsősorban, ami a szókincset illeti. Flandria felvirágzása a középkorban, valamint az Egyesült Tartományok jóléte a 17. században gazdasági és kulturális terjeszkedéshez vezetett. Ezzel a terjeszkedéssel több száz szó, elsősorban a mezőgazdaság, a hajózás, a vízi és tengeri közlekedés területéről hatolt be más nyelvekbe.

Az ANGOLBAN több szónak németalföldi eredete van: *to beleager* (belegeren „megszáll”), *boss* (baas „főnök”), *brandy* (brandewijn „konyak”), *bulwark* (bolwerk „védőbástya”), *bundie* (bundel „kötet”), *buoy* (boei „bólya”), *to crimp* (krimpen „összehúzódik”), *doek* (dok „dokk”), *to drill* (drillen „betanít, sulykol”), *freight* (vracht „teher”), *to keelhaul* (kielhálen „lehord, megleckéztet”), *landscape* (landschap „táj”), *sketch* (schets „vázlat”), *snack* (eredetileg annyit jelent: harapás a közép-németalföldi *snacken* igéből), *spook* (spook „kísértet”), *yacht* (jacht „jacht”). Néhány németalföldi szó a francián keresztül jutott be az angolba: a közép-németalföldi szó *drolle* (vidám, mulatságos) a francia *drole* szó közvetítésével lett az angolban *droll*; a *freebooter* és *filibuster* (kalóz) szavak egyaránt a németalföldi *vrijbouter* szóból erednek, de a *filibuster* a francia *filibustier* vagy a spanyol *filibustero* szavakon keresztül jutott el az angolba. Az afrikaans nyelv közvetítésével is jutottak el németalföldi szavak az angolba: *aardvark* (földi malac), *apartheid* (faji megkülönböztetés), *boer* (paraszt), *kraal* (bennszülött falu), *springbok* (antilop), *trek* (vándorlás, költözés), *wildebeest* (gnú, lófarkú antilop).

A németalföldi jövevényszavak közül a FRANCIÁBAN a következőket említjük: *s'affaler* (afhalen „kimerít”), *clomp* (klomp „kampó, kapocs”), *estompe* (stomp „tomba, életlen”), *foc* (fok „háromszögű orrvitorla”), *fret* (vracht „teher”), *haler* (halen „húz, von”), *hisser* (hijzen „felhúz, felvon”), *kermesse* (kermis „búcsú”).

Surinami Köztársaságban sok nyelvet beszélnek.
Az oktatás és a közigazgatás hivatalos nyelve a németalföldi.
Surinamban létezik németalföldi nyelvű irodalom.

A francián keresztül az OLASZ nyelvbe is jutottak németalföldi szavak: *amarrer*, *ammarare*, *ammarrar* (meren „lehorgonyoz”), *babord*, *babordo*, *bombordo* (bakboord „hajó baloldala”), *beaupré*, *bompresso*, *beauprès* (boegspriet „orr-előárboc”), *mannequin*, *manichio*, *maniqui* (a középnémetalföldi szó *mannekijn* később a francia közvetítésével ismét bekerül a németalföldibe, de most már a francia szóalakban és a francia jelentéssel: *mannequin* (manöken).

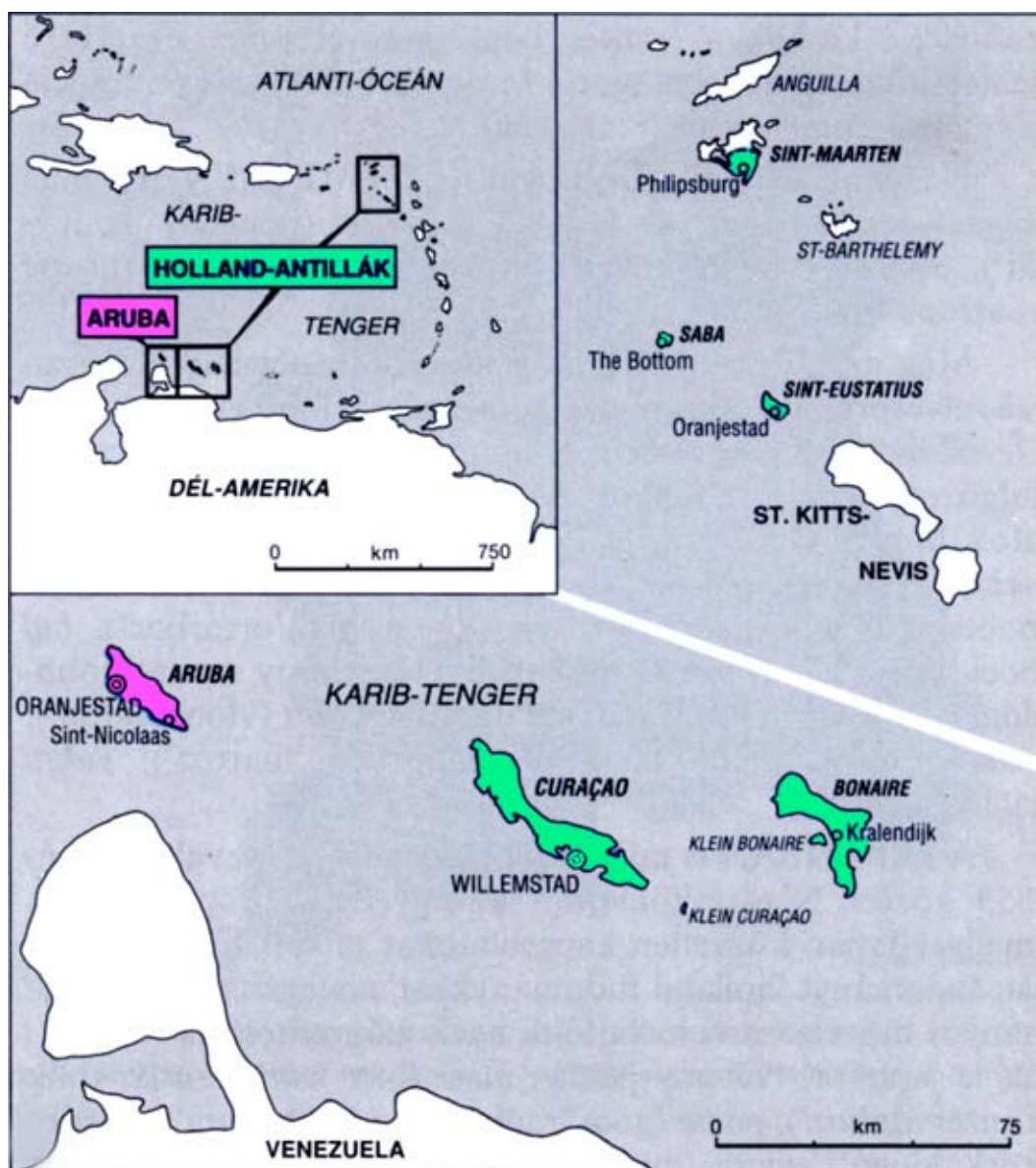
Németalföldi jövevényszavak a NÉMETBEN például: *Augenmerk* (oogmerk „szándék”), *Bücherei* (boekerij „könyvtár”), *Fracht* (vracht „teher”), *Klippé* (klip „szirt”), *Matrose* (matroos „matróz”).

Még az OROSZ nyelvbe is eljutottak németalföldi szavak, elsősorban a tengerészek közvetítésével. Nagy Péter cár a 17. század végén egy ideig Hollandiában élt és hajóácsként dolgozott. Már a középkorban is élénk kereskedelmi kapcsolatok bonyolódtak Németalföld és a balti területek között. Néhány példa: *botoler* (bottelier „pincemester”), *botsman* (bootzman „hajóosztiszt”), *busjprit* (boegspriet „orrárboc”), *buj* (boei „bolya”), *sjtirbort* (stuurboord „menetirány szerinti jobboldal”), *sjturman* (stuurman „kormányos”), *flot* (vloot „flotta”), *gavan* (haven „kikötő”), *matros* (matroos „matróz”), *yakta* (jacht „jacht”).

A JAPÁNBAN is található németalföldi szavak. 1639 és 1853 között Németalföld volt az egyetlen európai terület, amellyel Japán közvetlen kapcsolatokat tartott fenn. A nyugati tudományt „holland tudományként” emlegették és a tudományos műveket a németalföldi nyelv közvetítésével fordították le japánra. Néhány példa: *biiru* (bier „sör”), *buriki* (blik „konzervdoboz”), *gomu* (gom „radír”), *inki* (inkt „tinta”), *koroku* (kurk „dugó”), *mesu* (mes „kés”), *supoitu* (spuit „fecskendő”), *tarappu* (trap „lépcső”).

A hajdani holland gyarmat, Suriname 1975-ben függetlenné vált. Körülbelül 400.000 lakosa van.

Különböző nyelveket beszélnek, köztük indián nyelveket, javait, hindit, sranant és németalföldit. A SRANAN a leggyakrabban használt népnyelv: kreol nyelv, mely a hajdani néger rabszolgák angol és afrikai nyelvein alapszik. Ebben a nyelvben sok németalföldi jövevényszót találunk. Aruba, Bonaire, Curaçao (Arubán, Bonaire-en és Curaçaón), a karib területeken a népnyelv a PAPIAMENTO, mely a portugál, a spanyol és a néger nyelveken alapuló kreol nyelv, de sok németalföldi jövevényszót is találunk benne. A németalföldi nyelv csakúgy Arubán, Bonaire-en és Curaçaon, mint Surinamban a közigazgatás és az oktatás nyelve. Mindkét országban létezik németalföldi nyelvű irodalom.

Aruba és a Holland-Antillák a Holland Királyság autonóm részét képezik. Ezen a hat szigeten a közigazgatás és az oktatás nyelve a németalföldi. Itt is létezik németalföldi nyelvű irodalom.

Egyik nyelvbe sem került be olyan sok németalföldi szó, mint az INDONÉZ nyelvbe, nevezetesen több, mint 5000. Egyetlen más országban sem terjedt el annyira a németalföldi nyelv, mint Indonéziában, elsősorban a németalföldi nyelvű oktatásnak köszönhetően a 20. században. 1940-ben körülbelül 500.000 indonéziai még kitűnően beszélt a németalföldit, ez egyébként még az egy százalékát sem érte el az akkori lakosságnak. Az indonéz nyelvű irodalomra hatott a holland irodalom. Ez ellenkező irányban is igaz: a holland irodalomra erősen hatott Indonézia, olyan írókra többek között, mint Multatuli, Couperus, Du Perron, Dermoût, stb.

A legtöbb holland jövevényszó nemzetközi, főképpen latin és görög eredetű szó. E nemzetközi szóincs főbb területei a sport (*atletik* ← atletiek „atlétika”), a vallás (*kristen* ← christen „keresztény”), a tudomány (*morfologi* ← morfologie „morfológia”), a politika (*presiden* ← president „elnök”), a kultúra (*balet* ← ballet „balett”), a modern technika (*reaktor* ← reactor „reaktor”), az egészségügy (*pasien* ← patient „páciens”) és az üzleti élet (*dividen* ← dividend „osztalék”). Helyesírásuk és kiejtésük bizonyítja, hogy ezek a

nemzetközi szavak nem az angolból, hanem a hollandból kerültek át: a *setasiun* (állomás) szó eredete a holland *station*, ahogy a maláj *setesyun* szóé viszont az angol *station*.

Más szavak nem nemzetköziek. Főképpen a közigazgatás (*erpah* ← *erfpacht* „örökbérlet”), a kereskedelem, a mezőgazdaság és az ipar (*leterseter* ← *letterzetter* „betűszedő”), (*kopleng* ← *koppeling* „kapcsolás”), a fogyasztás (*sakelaar* ← *schakelaar* „kapcsoló”) és az élelmiszerek (*buncis* ← *boontjes* „babok”) területéről származnak. A szótárakban gyakran nem találhatók meg az olyan töltelékszavak, mint *toh* ← *toch* (mégis, ugye, de igen), a káromkodások, mint *hotperdom* ← *godverdomme* (az isten verje meg) és az olyan megszólítások, mint pl. *om* ← *oom* (bácsi).

Összetételek, szókapcsolatok is kerültek át a németalföldiből: *indehoy* ← *in het hooi* „a szénában” azaz „szerelmeskedni”, *indekos* ← *in de kast* „szekrényben” azaz „börtönben” és *katebelece* ← *kattebelletje* „macskakaparás”, mely eredetileg az olasz *cartabello*-ból származik.

Tükörfordítások is előfordulnak: *luar negeri* (*buitenland* „külföld”); néha a szóösszetétel egyik része indonéz, a másik németalföldi eredetű: *kol kembang* (*kool* „káposzta”).

Több nyelvről nem teszünk említést, mint például a sri lankai szingalézről sem, jóllehet Sri Lanka néhány évszázadon át holland gyarmat volt.

Nyelvtani hatás is előfordul. Az ilyen hatás azonban igen felszínes, mint például az indonézben, ahol a főnév megkettőzése *buku-buku* mindinkább a többes számot kezdi jelölni.

Ebben az összefüggésben külön kell beszélnünk az AFRIKAANS nyelvről. 1652-ben az Egyesült Kelet-indiai Társaság néhány hajója lehorgonyzott a Jóreménység foka melletti Tafelberg lábánál elterülő öbölben. Az európai legénység Jan van Riebeeck parancsnoksága alá tartozott. Azt a feladatot kapta, hogy létesítsen egy olyan pihenő állomást, mely az Európába illetve Kelet felé tartó hajókat friss zöldséggel és ivóvízzel látja el. Van Riebeeck társai túlnyomórészt holland tengerészek és parasztok voltak. Az ő nyelvjárásaik képezték alapját az afrikaans nyelvnek, mely a hollandok és a flamandok fülében egyfajta leegyszerűsített németalföldi nyelvnek hangzik. E nyelvtani egyszerűsödésnek az okát többféle módon magyarázzák. Bizonyos nyelvészek egyéb nyelvek hatását hangsúlyozzák, mindennek előtt a bennszülött lakosság és a portugál-maláj nyelvekét: *kraal* (elkerített falu), *moveer* (zaklat), *tronk* (börtön), *mielies* (kukorica), *noi* (lány), *sambreel* (nap- és esernyő).

Mások az afrikaans nyelv belső dinamikáját helyezik előtérbe, melynek során a bennszülöttek és az idetelepített rabszolgák által használt, e eredetileg tulajdonképpen egyfajta holland dialektusnak jelentékeny egyszerűsítő szerepe volt.

1925-ben az angol és a németalföldi mellett az afrikaans lett Dél-Afrika hivatalos nyelve, a gyakorlatban azonban a németalföldi helyébe lépett. Az afrikaans a fehérek hatvan százalékának, a színesbőrűek kilencven százalékának anyanyelve, összesen 5 millió emberé a 25 milliót számláló lakosságból.

A MAGYARBAN is előfordulnak németalföldi jövevényszavak, mint például: *matróz* ← *matroos*, *manöken* ← *mannekijn*, *apartheid* ← *apartheid*, *jacht* ← *jacht*, *klumpa* ← *klomp*. Ezek azonban többnyire más nyelvek, elsősorban a német közvetítésével kerültek be a magyarba.

A németalföldi nyelv oktatása idegen ajkúak számára

Az Európai Közösség intézményeiben a németalföldi hivatalos és munkanyelvnek számít, melynek ugyanaz a pozíciója, mint a dánnak, az angolnak, a németnek, a franciának, a görögnek, olasznak, portugálnak és a spanyolnak.

A németalföldi nyelv húsz millió holland és flamand nyelve, s ez több, mint négy másik ország - Luxemburg, Írország, Dánia és Görögország - lakosságának száma együttléve. Két tagállam, Hollandia és Belgium nyelve, továbbá Suriname, mely az Európai Közösség egyik társult tagállama.

Nyelvük elterjedésével kapcsolatban a németalföldi anyanyelvűek mindig igen tartózkodóak voltak. Csak ritkán dolgoztak igazi meggyőződéssel terjesztésén. Körülbelül 1960 óta némi változás következett be ezen a téren. Ezt bizonyítja az az évenként megjelenő jelentés is, mely a németalföldi nyelv oktatását tekinti át a világ országaiban, s amelyet a Nemzetközi Néderlandisztikai Egyesület (IVN) készít el Hágában. 1991 novemberében azoknak az egyetemeknek és egyéb, felső fokú intézményeknek a száma, ahol németalföldi nyelvet oktatnak 209 volt, az oktatók száma 472. 1956 óta működik az Utrecht melletti Breukelenben a németalföldi nyelv nyári tanfolyama külföldiek számára. 1971-ben indult Gentben egy nyári németalföldi nyelvtanfolyam, kifejezetten dél-európaiak számára, majd egy évvel később a Hasselt melletti Diepenbeekben ugyanilyen tanfolyam közép- és kelet-európaiaknak valamint angol anyanyelvűeknek.

1976-ban az illetékes belga és holland miniszterek bevezették a hivatalos németalföldi nyelvvizsgát idegen ajkúak számára. A vizsga sikeres elvégzésekor a vizsgázó bizonyítványt is kap, melynek neve: *Certificaat Nederlands als vreemde taal* (Bizonyítvány a németalföldi nyelvről mint idegen nyelvről).

Mi a helyzet a környező országokban ?

1955 óta szerepel a németalföldi nyelv a középiskolai oktatásban Németország egy-két szövetségi államában, Észak-Rajna-Wesztfáliában és Alsó-Szászországban. A 17-től a 19. századig a németalföldi nyelv volt az egyház és az oktatás nyelve Emden környékén, Bentheim vidékén, valamint az Alsó-Rajna vidéken, mely történelmileg németalföldi terület.

Néhány évtizede Észak-Franciaországban is megnőtt az érdeklődés a németalföldi nyelv iránt. 1970 óta választható szakként ismerik el. A hivatalosan meghirdetett tanfolyamokon kívül 1958 óta egyéb, magán tanfolyamokat is szerveznek.

Vallóniában a középiskolás tanulók körülbelül hatvan százaléka választja a németalföldi nyelvet első idegen nyelvként. A többiek általában második vagy harmadik idegen nyelvként tanulják. A francia nyelvű iskolákban, Brüsszelben a németalföldi a kötelező első idegen nyelv (akárcsak a brüsszeli németalföldi nyelvű iskolákban a francia).

Belgiumban és Hollandiában

A nyugat-európai gazdaság gyors fejlődése 1950 után a külföldi vendégmunkások millióit vonzotta, elsősorban a földközi-tengeri országokból. Egy millió portugál, spanyol, olasz, jugoszláv, görög, török, tunéziai és marokkói jött Hollandiába és Flandriába.

Szociális és kulturális okokból a vendégmunkásoknak, csakúgy, mint a fogadó országnak érdeke, hogy kiemeljék őket elszigeteltségükből. A németalföldi nyelv ismerete ehhez nélkülözhetetlen. A legtöbb vendégmunkás csekély tanulási tapasztalattal rendelkezik, s alig ta-

nulnak többet a németalföldi nyelvből, mint amennyi a mindennapi életben való boldoguláshoz feltétlenül szükséges.

A külföldi gyermekek integrációjának természetesen nagyobb esélye van a sikerre. Egyes oktatási szakemberek úgy gondolják, hogy a holland társadalomba való integráció akkor a leghatékonyabb, ha a külföldi gyereket arra kényszerítik, hogy alkalmazkodjék a németalföldi nyelvű oktatáshoz. Mások inkább a fokozatos alkalmazkodás hívei: kezdetben a külföldi gyerek anyanyelvét használják az oktatás alapnyelveként, melyet lassanként a németalföldivel helyettesítenek. Ez a nevelési modell bikulturális oktatást eredményez, mely a bevándorlót nem idegeníti el saját, eredeti kultúrájától és mégis lehetővé teszi számára a fogadó ország németalföldi nyelvű életébe való beilleszkedést.

Tilburgben 1981-ben létesítették elsőként a „Nyelv és a kisebbségek” elnevezésű tanszéket.

Magyarországon

Magyarországon az 1960-as évek közepe óta folyik a németalföldi nyelv és irodalom oktatása a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Jelenleg a Germanisztikai Intézet keretén belül működik a Néderlandisztikai Központ. A németalföldi nyelvet és irodalmat a hallgatók fő szakként tanulhatják, a képzés négy évig tart. A Néderlandisztikai Központ rendszeres támogatást kap a németalföldi Nyelvuniótól (Nederlandse Taalunie), oktatóit meghívják a Nemzetközi Néderlandisztikai Egyesület (Internationale Vereniging voor Neerlandistiek) három évenként megrendezésre kerülő kollokviumaira. 1990 szeptemberében Budapesten a Néderlandisztikai Központ szervezte meg a németalföldi nyelv és irodalom közép- és kelet-európai oktatóinak nemzetközi konferenciáját, szintén a németalföldi Nyelvunió támogatásával.

Magyarországon a budapesti ELTE Néderlandisztikai Központján kívül - ahol a hallgatók száma jelenleg körülbelül 50 fő - a Károli Gáspár Református Egyetemen (Budapest), valamint a Debreceni Tudományegyetem Germanisztikai Intézetében működő néderlandisztikai tanszékeken is fel lehet venni a néderlandisztika szakot, továbbá különféle nyelviskolákban van lehetőség a németalföldi nyelv elsajátítására. Budapesten két, Debrecenben egy gimnáziumban már középiskolások is megismerkedhetnek a holland nyelvvel.

Bibliográfia

1. Országismeret

- E. H. KOSSMANN, *The Low Countries 1780-1940*. The Clarendon, Oxford, 1978.
- J. DELEU, *Frans-Vlaanderen*. Lannoo, Tielt/Bussum, 1982.
- A. DE COCK-BUNING és mások, *Nederland in kort bestek*. Ministerie van Buitenlandse Betrekkingen, Den Haag, 1987.
- S. SCHAMA, *The embarrassment of riches. An interpretation of Dutch culture in the golden ages*. Alfred A. Knopf, New York, 1987.
- G. JANSSENS en HJ. VANNISSELROY, *Retour Amsterdam-Brussel*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1990.
- P. VAN HAUWERMEIREN & F. SIMONIS, *Waar Nederlands de voertaal is*. Van In, Lier, 1993 (2).
- J. A. KOSSMANN-PUTTO & E. H. KOSSMANN, *Die Niederlande. Geschichte der Nördlichen und Südlichen Niederlande*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem, 1995.

2. A németalföldi nyelvről szóló munkák

- A. J. VERVOORN & F. J. VAN WEL, *Het Nederlands in Suriname*. Uitgave Kabinet voor Surinaamse en Nederlands-Antillaanse Zaken, Den Haag, s.d.
- M. SCHOENFELD & A. VAN LOEY, *Historische grammatica van het Nederlands*. W. J. Thieme, Zutphen, 1970 (8).
- C. G. N. DE VOOYS, *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. Wolters-Noordhoff, Groningen. 1970 (5).
- D. M. BAKKER & G. R. M. DIBBETS, red., *Geschiedenis van de Nederlandse Taalkunde*. Malmberg, Den Bosch, 1977.
- P. BRACHIN, *La langue Néerlandaise. Essai de présentation*. Didier, Bruxelles, 1979.
- M. GYSSELING, *De geschiedenis van onze taal*. In: Twintig eeuwen Vlaanderen, deel 9. Heideland-Orbis, Hasselt, 1981.
- J. RENKEMA, *Een keur artikelen uit het maandblad Onze Taal van 1931-1981*. Foris Publications, Dordrecht, 1981.
- J- DE ROOIJ, e.a., red., *Neerlandistiek buiten Nederland en België*. IVN, Den Haag/Hasselt, 1982.
- B. C. DONALDSON, *Dutch. A Linguistic History of Holland and Belgium*. M. Nijhoff, Leiden, 1983.
- J. DAAN, K. DEPREZ, R. VAN HOUT & J. STOOP, *Onze veranderende taal*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1985.
- J. VAN LOON, *Historische fonologie van het Nederlands*. Acco, Amsterdam, 1986.
- P. C. PAARDEKOOPER, *De Nederlandse taalkunde in kaart*. KUL, Departement linguïstiek, Leuven, 1986.

- P. BRACHIN & C. ZINSSER, *Die Niederlandische Sprache. Eine Uebersicht*. Helmut Buske Verlag, Hamburg, 1987.
- D. STELLMACHER, *Einführung in die Niederlandistik*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1988.
- J. M. VAN DER HORST & F. J. MARSCHALL, *Korte geschiedenis van de Nederlandse taal*. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 1992 (3).
- M. C. VAN DEN TOORN, *Nederlandse taalkunde*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1992 (8).
- M. VAN DER WAL & C. VAN BREE, *Geschiedenis van het Nederlands*. Het Spectrum, Utrecht, 1992.
- J. W. DE VRIES, R. WILLEMYNS, P. BURGER, *Het verhaal van een taal: negen eeuwen Nederlands*. Prometheus, Amsterdam, 1993.

3. Szótárak

Körülbelül 3000 tételt tartalmaz a németalföldi szótárakat 1977-ig nyilvántartó bibliográfia:

F. CLAES, *A bibliography of Netherlandic dictionaries*. Kraus International Publications, München, 1980.

Egynyelvű szótárak

Woordenboek der Nederlandse Taal, M. Nijhoff, Den Haag, 1. kötet 1864. Instituut voor Nederlandse Lexicologie, Leiden.

F DE TOLLENAERE & A. J. PERSIJN, *Van Dale. Nieuw Handwoordenboek der Nederlandse Taal*. Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen, 1982.

R. REINSMA, *Prisma Woordenboek Neologismen*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1984.

P. G. J. VAN STERRENBURG & W. J. J. PIJNENBURG, *Van Dale. Groot Woordenboek van hedendaags Nederlands*. Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen, 1984.

P. DE KLEUN & E. NIEUWBORG, *Basiswoordenboek Nederlands*. Wolters, Leuven, 1987 (3).

P. C. PAARDEKOOPEL, *ABN-Uitspraakgids*. Heidelberg-Orbis, Hasselt, 1987.

CA. DE RU, *Wolters Woordenboek Nederlands*. Koenen, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987 (28).

Cd. Rom, Van Dale Lexitron. Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen, 1989.

P. A. F. VAN VEEN & N. VAN DER SUS, *Etymologisch Woordenboek*. Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen, 1989.

P. G. J. VAN STERRENBURG, red., *Van Dale. Groot synoniemenwoordenboek*, Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen, 1991.

Verschuieren Groot Geïllustreerd woordenboek, red. P. CLAES, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1991 (9).

G. GEERTS, H. HEESTERMANS, *Van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Utrecht/Antwerpen, 1995 (12), (3 kötet).

Kétnyelvű Holland-Magyar és/vagy Magyar-Holland szótárak

A. H. C. VAN DER KRUK, *Praktische Woordenlijst Nederlandsch-Hongaarsch en Hongaarsch-Nederlandsch*. L. C. G. Malmberg, Den Bosch, 1920.

SZIRMAI SEBESTYÉN, *Woorden en zinnnetjes voor een eenvoudig Hongaars gesprek*. E. J. Brill, Leiden, 1956.

Hongaars-Nederlands en Nederlands-Hongaars Woordenboek. Hulp aan de Hongaarse jeugd in ballingschap. Leuven, 1957.

VÉBER GYULA, Th. F. VAN KOOLWIJK, E. DE GRAAFF, *Magyar-Holland szótár. Hongaars Handwoordenboek*. Van Goor Zonen, Den Haag, 1961.

VÉBER GYULA, *Holland-Magyar Szótár*. Van Goor Zonen, Den Haag, 1966.

ZUGOR ISTVÁN, *Holland-Magyar Szótár*. Terra, Budapest, 1990 (5). ZUGOR ISTVÁN, *Magyar-Holland Szótár*. Terra, Budapest, 1990 (3).

J. H. A. Kammer - E. Bosch-Ablonczy: *Magyar-holland szótár*. Akadémiai kiadó, Budapest, 2000.

Mollay Erzsébet: *Holland-magyar szótár*. Grimm kiadó, Szeged, 2002.

4. Nyelvtanok

B. C. DONALDSON, *Dutch Reference Grammar*. M. Nijhoff, Den Haag, 1981.

G. GEERTS, W. HAESERYN, J. DE ROOIJ, J. VAN DEN TOORN, *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Wolters, Leuven, 1984.

A. M. FONTEIN & A. PESCHER - TER MEER, *Nederlandse grammatica voor anderstaligen*. Nederlands Centrum Buitenlanders, Utrecht, 1985.

H. HOUET, *Grammatica Nederlands*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1988.

5. Nyelvkönyvek és egyéb tananyagok

SIVIRSKY ANTAL, *Holland nyelvkönyv*. H. J. W. Becht, Amsterdam, 1957.

MOLLAY ERZSÉBET & SÁNDOR ANNA, *Kevés szóval hollandul*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

DAMOKOS KATALIN, *Néderlandi (Holland-Flamand) Nyelvkönyv*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Budapest, 1987.

L. BEHEYDT & P. DE KLEUN, *Toetsen en teksten*. Nederlandse Taalunie/Werkgroep Certificaat Nederlands voor Anderstaligen, Wolters-Noordhoff, Groningen, (2 kötet).

J. M. JALINK & M. C. VAN DEN TOORN, *Langenscheidts praktisches Lehrbuch Niederlandisch*. Berlin, 1980 (9).

A. SCHOENMAKERS, *Praatpaal. Dutch for Beginners*. S. Thorne, Cheltenham, 1981.

J. STEGEMAN, *Nederlands. Taalcursus voor buitenlanders*. Huis aan de drie Grachten, Amsterdam, 1982.

J. DE ROOU et. al., *Het certificaat Nederlands als vreemde taal*. Commissariaat-generaal voor de Internationale Culturele samenwerking, Brussel és Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Den Haag, 1983. A. A.,

- Linguaphone Dutch. (nyelvkönyv, kazetták)* Linguaphone Institute, London, 1984 (2).
- W. Z. SHETTER, *Introduction to Dutch*. M. Nijhoff, Leiden, 1984.
- CZOCHRALSKI, JANOTA, MENTING, NANNING, WILMOTS, WORGT, *Gesproken Nederlands (3 brosúra és kazetták)*. De Nederlandse Taalunie, 1985.
- J. K. FENOULHET, *Dutch in three Months (nyelvkönyv, kazetták)*. Hugo's Language Books, London, 1985 (2).
- A. WIJNANTS, *Drempelniveau Nederlands als vreemde taal*. Raad van Europa, 1985.
- J. W. E. ROBERTS, *Nederlands praatboek. Niederlandische Gespräche für den Alltag*. Klett Verlag, Stuttgart, 1986.
- L. KOENEN & R. SMITS, *Basishandleiding Nederlands*. Bijleveld, Utrecht, 1995.

6. Folyóiratok és egyéb periodikák

- Dutch Crossing. A Journal of low countries studies*. Megjelenik évente háromszor. Department of Dutch, University College London, Gower Street, London WC1E 6BT.
- De Franse Nederlanden - Les Pays-Bas Français. Jaarboek*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Murissonstraat 260, B-8931 Rekkem.
- Lijst van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten en ledenlijst IVN*. Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, Raadhuisstraat 1, NL-2481 BE Woubrugge.
- The Low Countries. Arts and Society in Flanders and the Netherlands*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Murissonstraat 260, B-8931 Rekkem.
- Nederlands van Nu*. Vereniging Algemeen Nederlands, Kardinaal Mercierplein 1/10, B-2800 Mechelen.
- Neerlandica Extra Muros. Tijdschrift van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek*, Raadhuisstraat 1, NL-2481 BE Woubrugge.
- Ons Erfdeel. Algemeen-Nederlands tweemaandelijks cultureel tijdschrift*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Murissonstraat 260, B-8931 Rekkem.
- Onze Taal*. Laan van Meerdervoort 14a, NL-2517 AK Den Haag.
- Septentrion. Arts et culture de Flandre et des Pays-Bas. Revue trimestrielle*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Murissonstraat 260, B-8931 Rekkem.
- Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*. Maatschappij der Nederlandse letterkunde te Leiden. E. J. Brill, Postbus 9000, NL-2300 PA Leiden.
- Vaktaal. Mededelingblad van de landelijke vereniging Neerlandici*. Postbus 50008, NL-1305 AA Almere.
- Voorzetten. Een reeks publikaties in opdracht van de Nederlandse Taalunie*. Stichting Bibliographica Neerlandica, Postbus 90751, NL-2509LT Den Haag.

7. A németalföldi irodalomról szóló munkák

- P. BRACHIN, *La Littérature néerlandaise*. Armand Colin, Paris, 1962.
- R. P. MEIJER, *Literature of the Low Countries*. S. Thorne, Cheltenham 1978.

Y. LOVELOCK, *The Line Forward. A Survey of Modern Dutch Poetry in Translation*. Bridges Books, Amsterdam, 1984.

H. BREMS & A. ZUIDERENT, *Poètes néerlandophones contemporains*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem, 1993.

J. GOEDEGEBUURE & A. M. MUSSCHOOT, *Prosateurs néerlandophones contemporains*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem, 1993.

H. BREMS & A. ZUIDERENT, *Contemporary Poetry of the Low Countries*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem, 1995.

H. BREMS & A. ZUIDERENT, *Zeitgenössische niederlandischsprachige Lyrik*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem, 1995.

J. GOEDEGEBUURE & A. M. MUSCHOOT, *Contemporary Fiction of the Low Countries*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem, 1995.

J. GOEDEGEBUURE & A. M. MUSCHOOT, *Zeitgenössische Niederlandischsprachige ProsaschriftstellerInnen*. Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem, 1995.

8. Németalföldi művek magyar fordításban 1975 után

Bibliografie van het Nederlandstalige boek in vertaling. In: *Ons Erfdeel*, Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem.

Het Nederlandse, boek in vertaling. Bibliografie van vertalingen van Noorden Zuidnederlandse werken, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

ÁLCÁZOTT FÉNY. Tíz holland költő. [Válogatta, fordította, az utószót és a jegyzeteket írta Dedinszky Erika] Budapest, Európa, 1981. (Modern Könyvtár: V, 441). Tartalom: Bert Schierbeek, Jan G. Elburg, Gerrit Kouwenaar, Sybren Polet, Lucebert, Remco Campert, Hans Faverey, Hans ten Berge, Harry ter Balkt és Jacques Hamelink.

BECKMAN, THEA. Amazonkirályfi, [ford. Damokos Katalin] Budapest: Maecenas, 1989. *Ned.: Kinderen van Moeder Aarde*. 1985.

BECKMAN, THEA. Keresztes hadjárat farmerban. [Ford. Damokos Katalin; az ill. készítette Viszt György], [Budapest], Móra, 1986. *Ned.: Kruisocht in spijkerbroek*. 1973.

BLOKKER, JAN. Nagybácsit keresek. [Ford. Csokonai Attila] Budapest, Móra, 1983. Illusztrációkkal. *Ned.: Op zoek naar een oom*. 1960.

BONTRIDDER, ALBERT. Nadering = Közelebb: Nyolc mai flamand költő: Kétnyelvű antológia. [A kötetet Kunos László szerk. Ford. Lothár László et al.] Budapest, Magyar Pen Club, 1983. Illusztrációkkal. Tartalom: Maurice Gilliams, Erik van Ruysbeek, Ben Cami, Gust Gils, Hugo Claus, Hughes C. Pernath, Paul Snoek és Roland Joris.

BOON, Louis PAUL. A Kiskápolna utca. [Ford. és az utószót írta Szondi Béla] Budapest, Európa, 1983. *Ned.: De Kapellekensbaan*. 1953.

BOON, Louis PAUL. Menüett. [Ford. Szondi Béla] Budapest, Európa, 1979. *Ned.: Menuet*. 1955.

DOOLAARD, A. DEN. Akik a tengerrel csatáznak. [Ford. Vámosi Pál] Budapest, Európa, 1981. *Ned.: Het verjaagde water*. 1947.

ELSSCHOT, WILLEM. Sajt. [ford.: Dékány Károly] Amstelveen: Forum, 1987. X, (Forum sorozat; 3). *Ned.: Kaas*. 1933.

- FRANK, ANNE. Naplója. [Ford. F. Solti Erzsébet; A versbetéteket Frank László ford; Az utószót Szappanos Balázs írta.] Bratislava, Madách; Budapest, Európa, 1982. (A világirodalom remekei). *Ned.: Het achterhuis.* 1947.
- Gijzen, MARNIX. A babiloni Jóákim könyve. [Ford. Gera Judit] Budapest, Magvető, 1986. (Rakéta Regénytár) *Ned.: Joachim van Babylon.* 1948.
- GIJSEN, MARNIX. Télemakhosz falun. [Ford. Görög Livia] Budapest, Európa, 1976. *Ned.: Telemachus in het dorp.* 1948. HAASSE,
- HELLA S. Urug. [Ford. Gera Judit] Budapest, Magvető, 1987. (Rakéta Regénytár). *Ned.: Oeroeg.* 1948.
- HART, MAARTEN „t. Az utolsó nyári éjszaka. [Ford. Bérezés Tibor és Szondi Béla] Budapest, Európa, 1986. (Modern Könyvtár: 541) *Ned.: Laatste zomernacht.* 1977. *De zaterdagvliegers.* 1981.
- HARTOG, JAN DE. Isten után az első. [Ford. Forinyák Éva] Budapest, Árkádia, 1989. A fordítás alapja: *Star of Peace: a novel of the sea.* 1984. *Ned.: Schipper naast God: spel van de zee in drie bedrijven.* 1945.
- HILLESUM, ETTY. A megzavart élet. [Ford. Gera Judit] Budapest, Gondolat, 1994. (Terep) *Ned.: Het verstoorde leven.* 1989.
- HUIZINGA, JOHAN. A középkor alkonya. [Ford. Szerb Antal] Budapest, Helikon, 1982. Illusztrációkkal. *Ned.: Herfsttij der Middeleeuwen.* 1919.
- HUIZINGA, JOHAN. Erasmus. [Ford. Gera Judit] Budapest, Európa, 1995. (Mérleg) *Ned.: Erasmus.* 1947.
- ISTENDAEL, GEERT VAN. A belga labirintus. [Ford: Gera Judit] Budapest, Gondolat, 1994. *Ned.: Het Belgisch labyrint.* 1989.
- MANDER, CAREL VAN. Hírneves németalföldi és német festők élete. [Val. Végh János; jegyzeteket összeáll. Urbach Zsuzsa; ford. Szondi Béla; a verseket ford. Weöres Sándor] Budapest, Helikon, 1987. Illusztrációkkal. *Ned.: Het schilder-boeck.* 1604.
- MICHIELS, Ivo. A búcsú. [Ford. és az utószót írta Szondi Béla] Budapest, Európa, 1984. *Ned.: Het afscheid.* 1957.
- MINCO, MARGA. Keserű fü. [Ford. Gera Judit] Budapest, Magvető, (Rakéta Regénytár) 1979. *Ned.: Het bittere kruid.* 1957.
- MULISCH, HARRY. A merénylet. [Ford. Várady-Brenner Mária] Budapest, Európa, 1986. 241 p. *Ned.: De aanslag.* 1982.
- MULTATULI. Max Havelaar. [Ford. Balabán Péter] Budapest, Európa. 1981. (A világirodalom remekei). *Ned.: Max Havelaar.* 1860.
- NooTEBOOM, CEES. Szertartások. [Ford. és az utószót írta Dedinszky Erika], Budapest, Európa, 1986. (Modern Könyvtár: 537) *Ned.: Rituelen.* 1980.
- NOOTEBOOM, CEES. Dal a látszatról és a valóságról. [Ford. Ádám Gizella] Budapest, Európa, 1989. (Modern Könyvtár: 583). *Ned.: Een lied van schijn en wezen.* 1981.
- NOOTEBOOM, CEES. A következő történet. [Ford. Bérczes Tibor], Pécs, Jelenkor, 1995. *Ned.: Het volgende verhaal.* 1991.
- RUYSLINCK, WARD. A rezervátum. [Ford. Szilágyi Tibor] Budapest, Európa, 1976. *Ned.: Het reservaat.* 1964.
- SCHENDEL, ARTHUR VAN. A Johanna Maria fregatt. [Ford. Gera Judit] Budapest, Európa, 1983. Illusztrációkkal. *Ned.: Het fregatschip Johanna Maria.* 1930.

TERLOUW, JAN. Kiből lehet király? [a ford. az amerikai kiadás alapján készült; ford. Török Margit] Budapest, Móra, 1986. A ford. alapja: How to become king. *Ned.: Koning van Katoren.* 1971.

TIMMERMANS, FELIX. Pieter Breughel szenvedélyes élete, [franciából ford. Konrád Júlia] Budapest, Corvina, 1978. *Ned.: Pieter Breughel. Zoo heb ik u uit uwe werken geroken.* 1928.

VANDELOO, JOS. A veszély. [Ford. Szondi Béla] Budapest, Magvető, 1980. (Rakéta Regénytár). *Ned.: Het gevaar.* 1960.

VESTDIJK, SIMON. A rum szigete. [Ford. Szondi Béla] Budapest, Európa, 1978. *Ned.: Rumeiland.* 1940.

VRIES, THEUN DE. Titkok birodalma. Egy festő regénye. [Ford. Szondi Béla], Budapest, Európa, 1977. *Ned.: Het raadselrijk.* 1964.

WINTER, LEON DE. Ki látta Eileen W.-t ? [Ford. és az utószót írta: Gera Judit] Budapest, Európa, 1988. (Modern Könyvtár: 575). *Ned.: Zoeken naar Eileen W.* 1981.

WOLKERS, JAN. A halál árnyékának völgye. [Ford. Gera Judit] Budapest, Magvető, 1981. *Ned.: Terug naar Oegstgeest.* 1965.

9. Intézmények

Centrale Registratie Leermiddelen, Postbus 2041, NL-7500 CA Enschede. Tel. 00 31 53 84 08 40.

Het Certificaat Nederlands, Université Catholique de Louvain, BP 12, B-1348 Louvain-la-Neuve. Tel. 00 32 10 47 29 95.

Ministerie van Onderwijs, cultuur en Wetenschappen, Directie Voorlichting, Postbus 25000, NL-2700 LZ Zoetermeer. Tel. 00 31 59 79 53 11.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs, Martelaarsplein 7, B-1000 Brussel. Tel. 00 32 2 227 27 11.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Cultuur, administratie Letteren, Parochiaanstraat 15/23, B-1000 Brussel. Tel. 00 32 2 507 31 11.

Nederlands Literair Produktie- en Vertalingenfonds, Singel 464, NL-1017 AV Amsterdam. Tel. 00 31 20 620 62 61.

De Nederlandse Taalunie, Lange Voorhout 19, NL-2514 EB Den Haag Tel. 00 31 70 346 95 48.

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Germanisztikai Intézet, Néderlandisztikai Központ. Ajtósi Dürer sor 19-21, H-1146 Budapest. Tel.: 00 36 1 460 44 00.

Debreceni Tudományegyetem, Germanisztikai Intézet. Néderlandisztikai tanszék. Egyetem tér 1. PF. 47. 4010 Debrecen. Tel.: 00 36 52 316666.

Károli Gáspár Református Egyetem. Néderlandisztikai tanszék. Reviczky u. 4/c 1088 Budapest. Tel: 00 36 1 1384-633.